

Voima virtaa

Menetelmämateriaali osallisuudesta
tukioppilastoimintaan ja MLL:n nuorisotyöhön

MLL
MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.

Julkaisija

Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Toinen Linja 17

00530 Helsinki

tukioppilastoiminta@mll.fi

www.mll.fi/tukioppilastoiminta

Käsikirjoitus

Reija Salovaara, nuorisotyön suunnittelija, MLL (31.7.2008 asti)

Toimintamalli ja menetelmät

Petteri Hakanen, nuorisotyön kouluttaja, teologian maisteri

Tiina Honkonen, nuorisotyön kouluttaja, koulutusyrittäjä, yhteiskuntatieteiden maisteri, nuorisotyöntekijä

Reija Salovaara, nuorisotyön suunnittelija, MLL

Suvi Tuominen, nuorisotyön suunnittelija, MLL (myös luvut 2.2 ja 2.3.)

Kiitokset

Kiitos materiaaliin ohjaajien kokemukset kirjanneelle sosionomi (AMK) Mari Niemiselle ja hänen haastattelemlleen ohjaajille.

Kiitos myös materiaalia kehittäneille ja kommentoineille Nuorten Akatemian kehittämispäällikkö Susanna Winterille, Lasten kesä ry:n toiminnanjohtaja Petri Pajulle, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssin kehittämispäällikkö Hannu Kareiselle, Keuruun kaupungin nuorisoasiainhoitaja Marita Furuholmille, Nuorisovaltuustojen liiton puheenjohtaja, Allianssin projektisihteeri Sini Korpiselle, Toivakan 4H-toiminnanjohtaja, lasten ja nuorten erityisohjaaja Minna Kuparille, tukioppilaskouluttaja, teologian maisteri, nuoriso-ohjaaja Tuula Lahdelle ja Mäntsälän kunnan erityisnuoriso-ohjaaja Karoliina Sipilälle.

Graafikko

Tarja Petrell

Valokuvat

Raisa Kyllikki Karjalainen

Paino

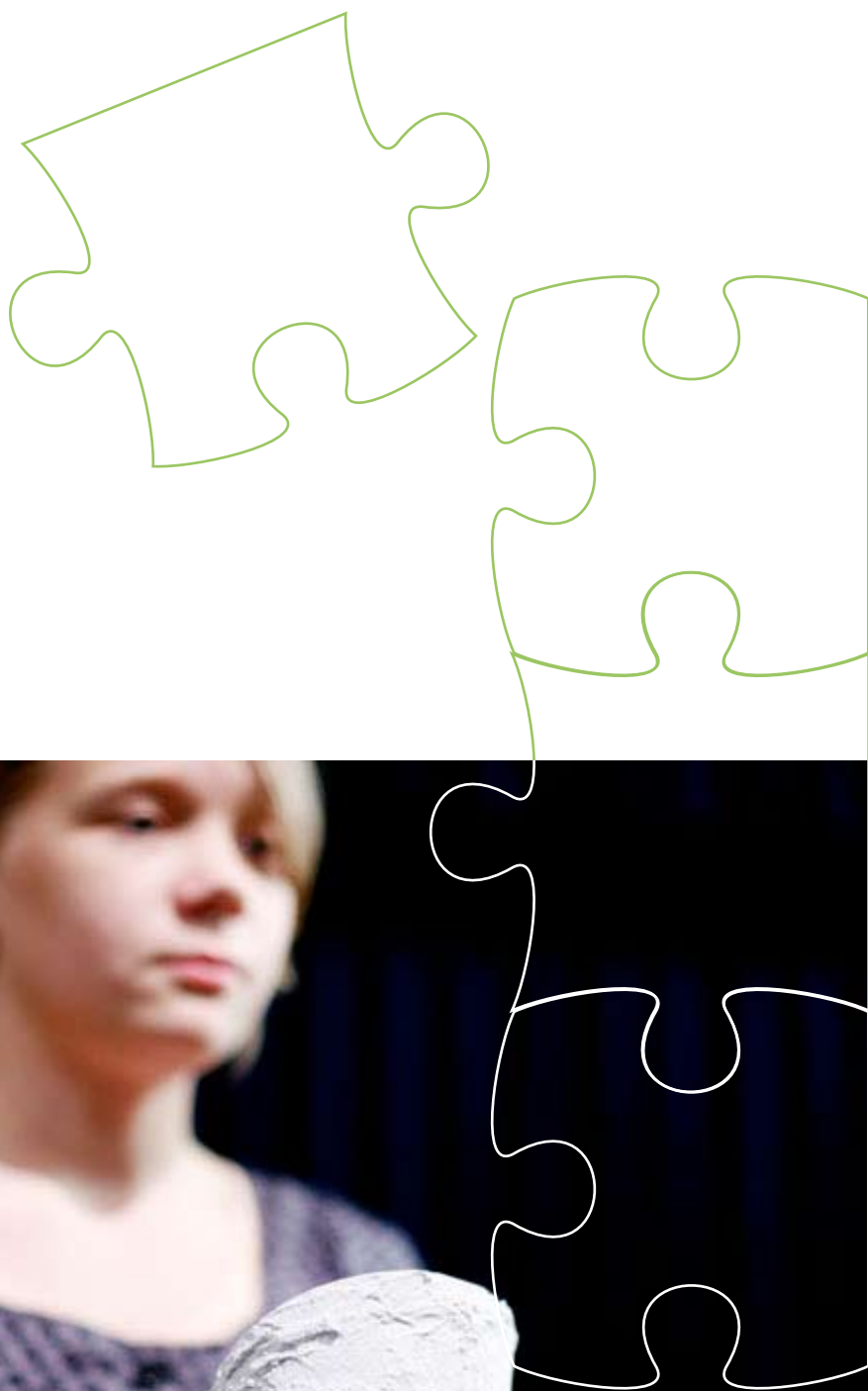
Miktor 2008

Toimintamallin testasi tukioppilastoiminnan kehittämisryhmä 13.–14.4.2008.

Koulutuksen toteuttivat nuorisotyön suunnittelijat Reija Salovaara ja Suvi Tuominen.

Sisällysluettelo:

Kipinä osallisuuteen	5
1. Mitä osallisuus on?	6
1.1 Osallisuus on vaikuttamista	6
1.2 Osallisuus on oppimista	9
1.3 Osallisuus on vastuuta ja luottamusta	10
2. Osallisuuden tiloja	12
2.1 Yhteisöllinen koulu	12
2.2 Vapaaehtoisena yhdistystoiminnassa	15
2.3 Vertaistuen ja osallisuuden netti	16
3. Ohjaajan rooli nuorten omaehtoisessa toiminnassa	18
4. Osallistavan toiminnan työkaluja	22
4.1 Meidän oma juttu	24
4.2 Energiaa ideointiin	27
4.3 Sähköä suunnitteluun	30
4.4 Tuulta toteutukseen	32
4.5 Palautteesta positiivista varausta	33
Lähteet	35

Kipinä osallisuuteen

Nuorten osallisuudesta on puhuttu viime vuosina paljon. Sen perään on huudettu, on tehty erilaisia osallisuushankkeita ja perustettu nuorisovaltuustoja. Osallisuuden synonyymina, tai ainakin hyvin lähellä olevana käsitteenä, voidaan puhua nuorten omaehtoisuudesta. Se tekee asiasta paljon yksinkertaisemman ja tuo lähemmäs arkea. Sitä varten ei tarvitse perustaa erityisiä toimielimiä tai projekteja. Kun osallisuutta tarkastelee omaehtoisuuden lasien läpi, siitä tulee tapa toimia nuorten kanssa arjessa.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton strategiassa ja toimintasuunnitelmissa liiton nuorisotyö ja tukioppilastoiminta on kirjattu lasten ja nuorten osallisuuden alle. Se tarkoittaa MLL:ssä nuorten mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa ja lähiympäristöönsä. Osallisuutta lähestytään kahdesta näkökulmasta, jotka ovat nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen sekä aikuisten asenteiden muuttaminen osallisuutta kannustavaksi. MLL:n nuorisotyö innostaa antamaan tilaa nuorten osallisuudelle. Haluamme osallistaa suuren joukon nuoria, emme vai harvoja ja valittuja. Osallisuus on kirjattu myös yhdeksi tukioppilastoiminnan arvoista. Tukioppilastoiminnassa eräs keskeisimmistä elementeistä on nuorten mahdollisuus suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa. Tukioppilastoiminnan avulla aktivoidaan koko kouluyhteisöä osallistumaan.

Minulle itselleni osallisuus ja nuorten omaehtoisuus ovat tärkein motivaatio tehdä tätä työtä. Tarkemmin sanottuna haluan haastaa aikuiset antamaan nuorille mahdollisuuden tehdä itse. Taustalla on kokemus siitä, miten tärkeitä omassa nuoruudessa tällaiset aikuiset

olivat ja miten hyviä ja tärkeitä muistoja yläasteen viimeisiin vuosiin liittyy. Oli huikeaa saada tehdä itselle tärkeitä asioita ja löytää tavat tehdä niitä. Olen oppinut niissä harrastuksissa ja koulun kerhoissa valtavasti. Olen myös saanut huimasti vahvistusta ja uskoa itseni sekä osaamiseeni. Olisi hienoa, jos kaikilla nuorilla olisi mahdollisuus samaan.

Tämä opas on tehty tukioppilasohjaajille ja MLL:n paikallisyhdistyksissä toimiville nuorten ryhmien ohjaajille tai toiminnan aloittamista suunnitteleville aikuisille. Oppaan tavoitteena on sytyttää kipinä osallisuuteen ja nuorten omaehtoisen toiminnan ohjaamiseen. Se haastaa antamaan nuorille tilaa tehdä ja antaa ohjaajalle välineitä sen mahdollistamiseen. Materiaalissa on harjoituksia ja menetelmiä, joiden avulla ohjaaja voi yhdessä nuorten kanssa ideoida, suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa.

Usein on haastavaa astua askel taaksepäin ja antaa nuorten tehdä. Se askel kannattaa ottaa, sillä se tarjoaa hienoja oppimiskokemuksia niin nuorille kuin ohjaajallekin – silloin voima virtaa ja ilo kipinöi. Kiitos kaikille niille aikuisille, jotka ovat aikanaan antaneet minulle mahdollisuuden omaehtoiseen tekemiseen. Ja kiitos kaikille teille, jotka annatte tämän mahdollisuuden nuorille. Se mahdollisuus kantaa.

Reija Salovaara

1. Mitä osallisuus on?

Meistä jokainen on varmasti joskus joutunut tekemään jotain, minkä joku toinen on valmiiksi ideoinut, suunnitellut ja jonka tämä myös arvioi. Valmiin suunnitelman toteuttaminen tuntuu harvoin mielekkäältä. Siihen on vaikea sitoutua ja siitä on hankala innostua. Harvoin siitä myöskään oppii kovin paljoa. Tämä on yksi keskeisimmistä syistä, miksi osallisuus on tärkeää. Myös nuoret haluavat vaikuttaa ja päästä tekemään itse. Osallisuuteen kasvetaan ja siihen kasvatetaan.

Osallisuuden käsitteestä on olemassa erilaisia tulkintoja ja sen määrittäminen yksiselitteisesti on jokseenkin mahdotonta. Yksi näkökulma liittyy osallisuuden köyhyden ja syrjäytymisen torjuntaan, osatomuuden poistamiseen. Toinen näkökulma kytkee osallisuuden kansalaisen perusoikeuksiin. Kolmannessa näkökulmassa osallisuuden lisääntyminen merkitsee kansalaisen vallan ja resurssien lisääntymistä oman elämän hallinnassa tai yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Nämä näkökulmat ovat luonnollisesti sidoksissa toisiinsa.

Tässä materiaalissa nuorten osallisuudella tarkoitetaan heidän mahdollisuuttaan vaikuttaa omaan lähiympäristöönsä, itseään koskevien päätösten tekoon ja itseään koskeviin asioihin. Osallisuus on toimintaa, jossa nuoret asettavat itse tavoitteita, keskustelevat ja pohtivat eri ratkaisuja sekä tekevät päätöksiä ja kantavat vastuun tekemisistään. Kun nuoret saavat olla mukana miettimässä toimintakeinoja ja toteutustapoja, heidän motivaationsa on korkeampi ja toiminnan tulokset paranevat. Todellisen vastuun saaminen ja mahdollisuus aidosti vaikuttaa asioiden toteutumiseen kasvattaa nuorten sitoutumista, ja he kokevat asiat enemmän omikseen. Osallistavan toiminnan tarkoituksena on tarjota osallisuuden kokemuksia kaikille nuorille ja aikaansaada muutoksia heidän elinympäristössään ja esimerkiksi koulussa. (Nousiainen ym. 2005). Osallistaminen puolestaan tarkoittaa osallistumismahdollisuuksien tarjoamista nuorille.

Osallisuus muuttuu konkreettisemmaksi asiaksi, kun puhutaan nuorten omaehtoisuudesta. Omaehtoisuus tarkoittaa sitä, että nuorilla on mahdollisuus itse ideoida, suunnitella, toteuttaa ja arvioida omaa toimintaansa. Itse ideoituun ja suunniteltuun on helppompaa sitoutua. Samalla saadaan nuorten näköistä ja heille mielekästä toimintaa. Osallisuus myös rakentaa yhteisöä, johon nuoret haluavat vaikuttaa ja jossa he haluavat olla mukana.

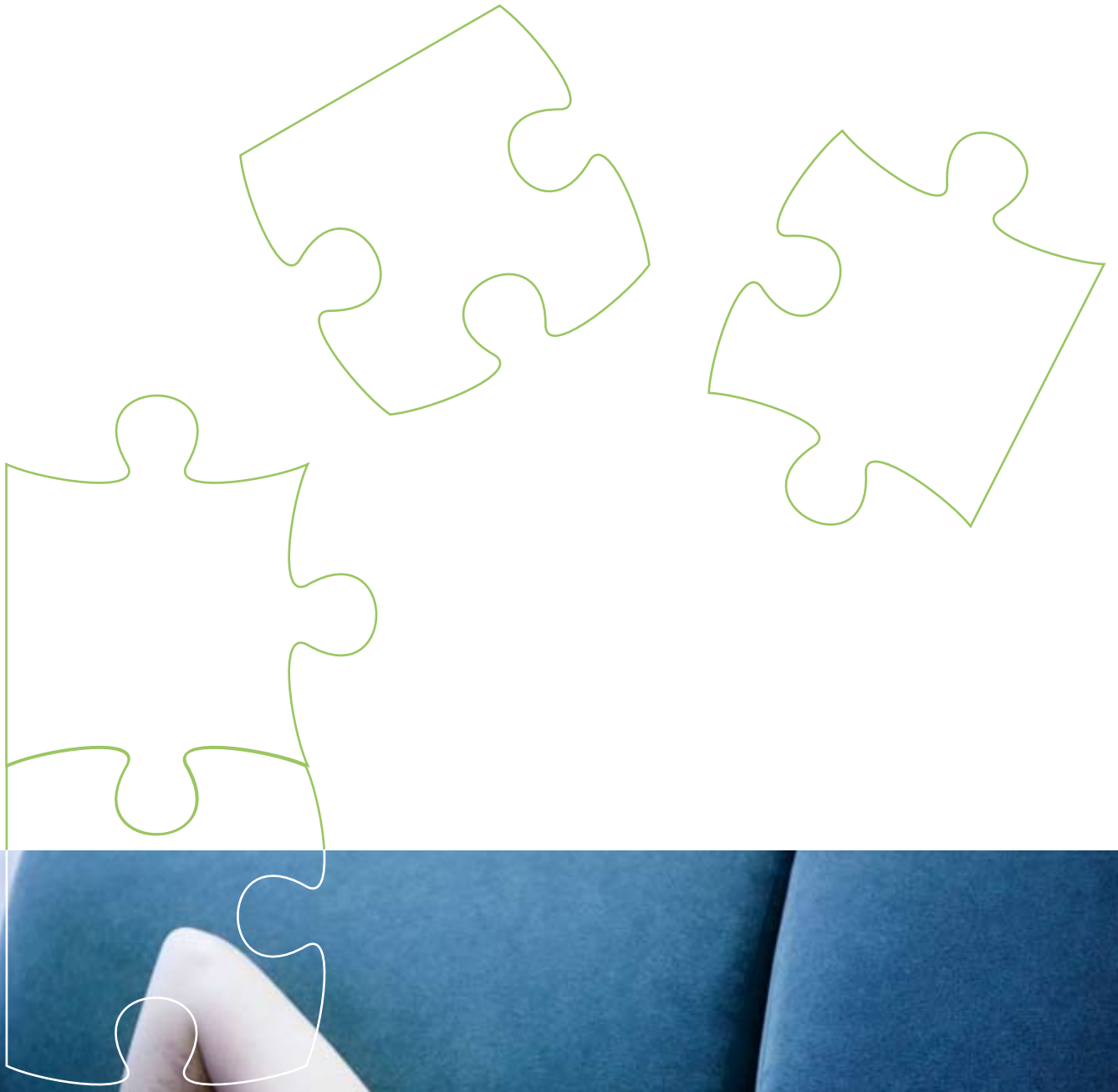
Osallisuus on tunne – nuoren täytyy kokea olevansa osallinen. Osallisuus paljastuu nuorten tunteista, tiedoista, tarinoista ja teoista. Sitä kuvaa hyvin termi empowerment, joka usein suomennetaan voimaantumiseksi ja valtautumiseksi. Osallinen nuori tuntee itsensä päteväksi ja pitää omaa rooliaan merkittävänä. Tämä antaa nuorelle vahvuutta tuoda esiin omia tavoitteitaan ja odotuksiaan sekä arvioida niiden toteutumista osana yhteisöä. Osallisuuden tunne on hyvin yhteisöllistä ja vastavuoroista, sitä ei ole ilman toista ihmistä: ”Minä haluan kuunnella sinua, sinä haluat kuunnella minua, ja me toimimme yhdessä”. *Osallisuus ei kuitenkaan ole vain yksilön ja ryhmän tunne, vaan se näkyy aina konkreettisina tekoina tai tapana toimia toisten kanssa.* (Steinuis ym. 2005; Gretschel 2002)

1.1 Osallisuus on vaikuttamista

Pisa-tutkimuksessa Suomi saa hyviä arvosanoja oppimistuloksissa. Suomalaiset koululaiset eivät kuitenkaan juuri usko voivansa vaikuttaa. Usein osallisuudesta puhutaan samalla kun peräänkuulutetaan kansalaisvaikuttamista. Sillä tarkoitetaan omiin ja oman lähiyhteisön asioihin vaikuttamista. Osallisuus tarjoaa nuorille kansalaisvaikuttamisen oppimisen areenan.

Aikuiset ovat ottaneet itselleen vastuun yhteisistä asioista, mikä usein estää lapsia ja nuoria ajattelemasta ja toimimasta itse. Hyvää tarkoittavat kasvattajat, vanhemmat ja päättäjät saattavat kyllä ottaa nuorten näkökulman huomioon kun he päättävät nuoria koskevista asioista. On kuitenkin eri asia, jos suunnitellaan nuorille tai nuoret suunnittelevat itse. Demokratiaan kasvattaminen onnistuu parhaiten demokraattisella kasvatuksella. Nuorelle on tärkeää saada olla itse toimijana, subjektina, ei toiminnan kohteena, objektina. Yhteiskunta on usein myös liian hidas nuorille. Jos heitä on otettu mukaan suunnitteluun, ovat he jo ehtineet ”kasvaa ulos” projektista sen toteutukseen mennessä. Tällöin nuorille ei jää aitoa kokemusta osallisuudesta. (Gretschel & Kiilakoski 2008). Kun aikuiset ovat jakaneet keskenään yhteiskunnan tehtävät, nuorille ei jää sijaa eikä heille siirry tehtäviä yhteiskunnassa. Nuoren hyvinvoinnin kannalta on oleellista, että hän kokee itsensä tarpeelliseksi.

Osallisuus antaa nuorille kokemuksen omista vaikuttamismahdollisuuksista ja kasvattaa uskoa, että

myös myöhemmin elämässä voi vaikuttaa itseä ja omaa lähiympäristöä koskeviin asioihin. Kun nuori saa mahdollisuuden oppia, ideoita ja toteuttaa itselle ja lähiyhteisölleen mielekkäitä asioita, hän oppii samalla vaikuttamaan. Monet nuoret pohtivat suhdettaan yhteiskuntaan ja osallistuvat erilaisiin yhteisöihin esimerkiksi internetissä. Nuorena opittu osallisuus seuraa nuorta aikuisuuteen. Se myös sitoo omaan lähiyhteisöön. Kansalaisvaikuttamisen lähikäsite on aktiivinen kansalaisuus. Se on toimimista yhteiseksi hyväksi, mikä tarkoittaa vastuun ottamista yhteisistä asioista ja osallistumista niiden hoitamiseen. Se on toimimista itsestä ulospäin. Aktiivisen kansalaisen vastakohta ei välttämättä ole passiivinen kansalainen, vaan pikemminkin ihminen, joka ei ole sitoutunut mihinkään eikä hän koe osallisuutta mihinkään yhteisöön. (Arola ym. 2007)

Ympäristö joko tukee nuoren kasvua aktiiviseksi kansalaiseksi tai estää sen. Aikuisten tehtävä on varmistaa, että nuorella on mahdollisuus osallistua. Osallistumaan oppii vain osallistumalla. Vastuu itsestä, muista ja ympäristöstä kasvaa sitä tukevassa toimintakulttuurissa. Jos vastuunottoon ei panosteta tietoisesti, sen toteuttaminen jää sattumanvaraiseksi. Vastuullisuuden kasvataminen perustuu luottamukseen ja toisen arvostamiseen. Tämä vaatii usein ajattelutavan muutosta. Luotetaanko nuoriin? Kuunnellaanko heitä? Annetaanko nuorten näkyä arjessa? (Arola ym. 2007)

Nuorten osallisuus voi olla monitasoista. Se voi olla omien näkemysten kertomista, päätöksentekoon osallistumista, resursseista ja toiminnasta päättämistä, toiminnan järjestämistä ja sen arvioimista. Nuoret ovat oman elämänsä ja elämänvaiheensa asiantuntijoita. Nuorilta kysyminen kannattaa, kun tehdään nuorille ja nuoriin liittyviä asioita. Aikuisten näkemykset nuorten tarpeista voivat olla varsin erilaisia kuin nuorten ajatukset. Nuoria voi osallistaa muutoinkin kuin ottamalla heidät mukaan ideoimaan ja toteuttamaan. Joskus esimerkiksi kyselyn toteuttaminen voi olla riittävä tapa päästä vaikuttamaan.

On tärkeä muistaa, että jos nuorten mielipiteitä on kysytty, ne pitää myös ottaa huomioon. Mikään ei ole niin masentavaa ja tapa halua vaikuttaa kuin se, että kysytään, mutta saatuja vastauksia tai kerättyjä ideoita ei oteta millään tavalla huomioon. Jos vastaus on jo valmiina, ei kannata kysyä. Osallisuutena ei voida pitää tilannetta, jossa nuoria kuunnellaan loputtomiin, mutta heidän mielipiteilleen ei anneta mitään merkitystä toiminnasta päätettäessä. Osallisuuden nimissä nuoria saatetaan vaatia osallistumaan ja ottamaan kantaa, mutta loppujen lopuksi heidän näkemyksiään ei oteta vakavasti, koska he ovat nuoria. Nuorille on tärkeää kokea olevansa tasaveroisia keskustelukumppaneita aikuisten kanssa ja heidän mielipiteensä on otettava huomioon varteenotettavina ehdotuksina. Käytännössä

Lasten ja nuorten osallisuuden liittyviä lakeja ja asiakirjoja

Lapsen oikeuksien yleissopimus
Suomen perustuslaki
Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta
Lastensuojelulaki
Nuorisolaki
Kuntalaki
Perusopetuslaki
Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet
Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma
Maankäyttö- ja rakennuslaki

tämä tarkoittaa hyvän tahdon lisäksi myös vallan jakamista. (Arola ym. 2007, Kiilakoski 2007)

Kansalaisuus on yhteisöön kuulumista. Aikuisen on sallittava nuorelle myös kapina olemassa olevaa kohtaan ja tuettava hänen itsenäistymistään. Osallisuuden kautta nuoret saavat rohkeutta kyseenalaistaa ja muuttaa asioista. Aina ja kaikkien ei kuitenkaan tarvitse osallistua aktiivisesti. Saa myös piiloutua massaan ja antaa muiden toimia. Massaan tai yhteisöön kuuluminen on turvallista, mutta on myös osattava ajaa omia ja itselle tärkeitä asioita.

1.2 Osallisuus on oppimista

Tekemällä oppii. Koulun formaalin, muodollisen oppimisen lisäksi tarvitaan non-formaalin, epämuodollisen oppimisen paikkoja. Koulu ja muodollinen oppiminen eivät tarjoa riittävää ympäristöä elämässä tarpeellisten tietojen ja taitojen oppimiseen. Nuorisotyö, harrastukset ja järjestötoiminta tarjoavat nuorille monia oppimisen paikkoja. Kokemuksellinen oppiminen korostaa toisaalta aktiivisen toiminnan merkitystä ja toisaalta tietämistä omakohtaisena rakentamisena ja aiempiin kokemuksiin peilaamisena. Ei-muodollisen oppimisen perimmäinen merkitys on sen mahdollisuudessa tarjota joustavia tapoja oppia niitä asioista, jotka kulloisenkin

elämäntilanteen kannalta ovat tarkoituksenmukaisia. (Sahlberg 2001). Yksi tapa mahdollistaa epämuodollinen oppiminen on antaa tilaa osallisuudelle.

Tukioppilastoiminnassa keväällä 2008 tehtyjen kyselyjen mukaan tukioppilaat oppivat toiminnan aikana paljon erilaisia taitoja. Tukioppilaiden peruskoulutukselle on määritelty kasvatuksellisia ja opetuksellisia tavoitteita. Koulutuksen lisäksi oppimista tapahtuu toiminnan lomassa. Tukioppilaskyselyyn vastanneet nuoret tunnistivat oppineensa ohjaamaan ja järjestämään toimintaa koulussa. Tukioppilasohjaajat kertoivat nuorten oppivan toiminnan yhteydessä vuorovaikutus-, empatia- ja esiintymistaitoja. Ohjaajat uskoivat tukioppilaiden oppivan yhteisvastuuta ja saavan taitoja vaikuttaa omiin ja lähiympäristönsä asioihin. Tukioppilastoiminnassa opittavat taidot ovat samankaltaisia kuin muussakin nuorten osallisuuteen perustuvassa toiminnassa. Ohjaaja auttaa nuoria tunnistamaan oppimistaan ja antaa tunnustusta siitä. On tärkeää, että rehtori, opettajat ja koulun muut aikuiset tietävät, mitä miten paljon tukioppilaat tekevät, mitä he toiminnassa oppivat ja mikä merkitys toiminnalla on koululle.

Nuori, joka kokee itsensä tärkeäksi ja osaksi ryhmää, saa itseluottamusta ja vahvuutta asettaa omia tavoitteitaan sekä arvioida niiden toteutumista osana yhteisöä. Onnistumisen kokemukset ja kokemus aikuisen luottamuksesta vahvistavat nuoren uskoa omiin

Nuori tulee kuulluksi ja nähdyksi

Nuorten osallisuus on sitä, että he pääsevät toteuttamaan ideoitaan. Aikuinenkin ideoi, mutta erityisesti hän toteuttaa nuorten kanssa. Aikuinen etsii ja hyödyntää verkostoja ja yhteistyökumppaneita. Hän toimii siis nuorten ideoiden mahdollistajana.

Toiminnassa aikuisen täytyy arvostaa nuoria ja hyväksyä erilaisuutta. On tärkeää olla aidosti yhteistyöhaluinen sekä helposti lähestyttävä. Aikuisen on oltava sanojensa mittainen eli pitää lupauksensa. Osallistava toiminta perustuu rehellisyydelle ja avoimelle kumppanuudelle. Aikuisen on oltava sitoutunut toimintaan ja myös osallistuttava käytännön tekemiseen. Nuoria on ohjattava lempeästi, mutta tarvittaessa myös rajoitettava. Eriyisen tärkeää on antaa nuorille hyvää palautetta ja kannustaa heitä. Näistä tekijöistä syntyy onnistumisen ketju.

Osallistavassa toiminnassa nuori voi saada kosketuspinnan yhteiskuntaan. Nuori kokee tulleensa kuulluksi ja nähdyksi. Parhaimmillaan toiminta tukee nuoren identiteettiä ja nuori saa uusia hyviä kokemuksia. Nuorten elämässä on nykypäivänä paljon lyhyitä aikuiskontakteja. Kun aikuinen sitoutuu toimintaan, hän voi tarjota nuorille jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen. Onkin tärkeää, että osallistavaa toimintaa ohjaava aikuinen pitää lupauksensa ja on aidossa kontaktissa nuoreen.

*Risto Tuominen, sosiaalikasvattaja,
toiminut MLL:n Lempäälän yhdistyksessä*

kykyihin. Nämä kokemukset ovat usein realistisia, sillä osallisuuteen liittyy myös epäonnistumisen ja virheiden korjaamisen mahdollisuus. Nuori oppii tuntemaan omat vahvuutensa ja oman osaamisensa rajat. Turvalisessa ryhmässä on mahdollista pyytää apua toisilta nuorilta tai ohjaajalta. Kaikkeen ei tarvitse pystyä yksin. Nuorissa on myös niitä, joilla on kotona ongelmia tai elämä muuten vaikeaa. Näiden nuorten osallisuus, jossakin tärkeässä mukana oleminen, kannustaa ja auttaa jaksamaan. Ryhmän tuki on tärkeää.

1.3 Osallisuus on vastuuta ja luottamusta

Vastuu ja vaikutusmahdollisuudet tukevat nuoren innostusta ja lisäävät aktiivista osallistumista. Nuori haluaa ja pystyy kantamaan vastuuta. Innostus syntyy, kun asia koetaan omaksi: nuoret tietävät, mitä ovat tekemässä ja mikä on heidän roolinsa siinä. Kun nuoret saavat olla mukana miettimässä toimintakeinoja ja toteutustapoja alusta asti, heidän motivaationsa on korkeampi ja toiminnan tulokset paranevat. Todellisen vastuun saaminen ja mahdollisuus oikeasti vaikuttaa asioiden toteutumiseen kasvattavat nuorten sitoutumista.

Ohjaaja pitää nuorten innostuksen terveellä tasolla. Joskus tarvitaan hillitsemistä ja apua realiteettien tajuaamiseen, toisinaan taas tukea innostuksen säilymiseen. Kun innostus on saatu aikaan, ohjaajan roolina on kanavoida innostus oikeaan suuntaan. Ohjaaja auttaa jakamaan vastuualueet niin, että nuoret pystyvät itse toteuttamaan suunnitelmansa. Tehtävien jakamisella jokaiselle saadaan omaa osaamista tai oppimiskykyä vastaava tehtävä. Isotkin kokonaisuudet saadaan hoidettua, kun ohjaaja on mukana miettimässä ja listaa-

massa, mitkä kaikki asiat pitää hoitaa ja kuka niitä hoitaa. Vastuun aisapari on luottamus. Nuorelle annetaan vastuu lopullisesta tekemisestä siten, että alkuvastuutuksen jälkeen aikuinen luottaa nuoreen eikä enää puutu yksityiskohtiin. Kun nuori saa vastuuta, hän saa myös kokemuksen siitä, että häneen luotetaan. Nuori haluaa olla saamansa luottamuksen arvoinen ja toimia siten, ettei petä luottamusta.

Vastuulla on aina käänköpuolensa. Aikuisen on huolehdittava siitä, ettei nuori ”yliosaillistu”. Esimerkiksi tukioppilaat ovat usein aktiivisia myös muussa kuin tukioppilastoiminnassa, joten on pidettävä huolta, ettei nuori lupaa enempää kuin hän ehtii ja jaksaa. Innostuksen tukeminen tapahtuu esimerkiksi siten, ettei nuoren tarvitse tehdä kaikkea yksin. Tukena ovat oma ryhmä ja aikuinen ohjaaja, jolta saa kysyä neuvoa.

Nuorella voi olla monenlaisia motiiveja olla mukana toiminnassa. Nuoren motiiveja voivat olla esimerkiksi toisten nuorten tai vaikkapa opettajien huomio ja arvostus, joukkoon kuuluminen ja toisiin nuoriin tutustuminen tai se, että saa koulutusta ja oppii uusia taitoja. Toiminnassa mukana olemisesta voi olla hyötyä esimerkiksi kesätyöpaikkaa hakiessa. Myös halu auttaa muita voi motivoida nuoria. Onkin syytä toisinaan pohtia sitä, mikä toiminnassa motivoi, ja miten motivaatiota voidaan pitää yllä. Jaana Lähteenmaa (1997) on tutkinut nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveja. Jos toiminnan taustalla ovat itsekkäät syyt, vaikkapa se, että saa uusia kavereita, pääsee järjestämään toimintaa ja hyötty saamastaan koulutuksesta, motivaatio pysyy ja säilyy. Jos toimintaan lähtemisen taustalla ovat epäitsekkäät syyt, kuten halu auttaa, motivaatio laskee ajan myötä. Tämän vuoksi on hyvä, että nuori pohtii toiminnasta koituvia hyötyjä ja löytää perusteluja mukaan tulemiselle ja toimimiselle.

Onnistumisen kokemukset ja uuden oppiminen

Nuorten osallisuus on usein lähellä tapahtuvaa, omaan ympäristöön vaikuttamista. Aikuinen tarjoaa nuorille mahdollisuuden tehdä ja toteuttaa. Hän on toiminnan moottori, joka kuitenkin osaa vetäytyä sivummalle antaen nuorille lisää vastuuta. Nuorille tulee osata antaa aikaa, koska asiat etenevät ja valmistuvat nuorten ehdoilla.

Esimerkki nuorten osallisuudesta on pitämäni mediakerho, jossa nuorille tarjotaan mahdollisuus median tekemiseen, oman tuotoksen valmistamiseen ja julkaisemiseen Epeli-internetsivuilla. Osallistava toiminta palkitsee nuoria, koska he saavat onnistumisen kokemuksia ja oppivat uutta. Mediakerhon aktiiviset jäsenet kokevat, että kerhosta on heille itselleen hyötyä.

Hanna Halme, nuoriso-ohjaaja, Akaa

Oma kansainvälisyysprojekti

Suunnittelimme kouluumme tukioppilasporukalla kansainvälisyysviikon. Viikon ideana oli tutustuttaa koulumme oppilaita kansainvälisyyteen. Valitsimme viikon jokaiselle päivälle yhden maan (ma: Japani, ti: Peru, ke: Sveitsi jne.). Me tukarit jakauduimme ryhmiin ja aloimme suunnitella omaa päiväämme. Itse toimin Sveitsi-ryhmässä. Pidimme Sveitsi-päivänä aamunavauksen keskusradion kautta, jossa kerroimme sveitsiläisten nuorten oikeuksista, ja koulun seinillä oli erilaisia tietoiskuja Sveitsistä (jotka olimme itse tehneet, mm. että Sveitsi voitti euroviisut vuonna 1988). Lisäksi pidimme kilpailun, jossa oli pari helppoa kysymystä (rahayksikkö, viralliset kielet). Päivän lopuksi arvoimme järkevästi vastanneiden kesken voittajat. Palkintoina oli suklaata ja juustoa. Saimme projektiimme avustusta, homma-rahaa.

Toteutimme projektin ihan tukariporukalla, ohjaajammekaan ei meitä paljoa auttanut, sillä hän oli juuri silloin poissa koulusta. Oli mukava olla toteuttamassa jotakin näinkin isoa projektia. Projekti onnistui mielestäni ihan hyvin, mutta olisimme mielestäni onnistuneet paremmin, jos ohjaajamme olisi ollut koulussa. Toki tällä tavalla projektista tuli meidän näköinen, ihan hyvä näin. Olisimme kenties tarvinneet aikuista siihen, että olisimme saaneet opettajia enemmän mukaan, puhumaan tunneilla englantia ja muuta sellaista. Toki ymmärsimme sen, että aikataulut ovat aika tiukat ja niistä ei ole varaa luistaa.

lida Vesterinen, 16-vuotias tukioppilas, Keuruun ylä-aste ja lukio

2. Osallisuuden tiloja

Nuoret kokevat osallisuutta ja osattomuutta monilla heille itselleen merkityksellisillä sosiaalisilla kentillä. Osallisuutta voi olla perheessä, ystäväpiirissä, harrastuksissa, koulumaailmassa, virtuaalisissa yhteisöissä, kansalaisyhteiskunnassa ja politiikassa. Nämä kentät tuottavat kukin omanlaistaan osallisuutta. Niissä myös säädellään osallisuuden asteita ja mahdollisuuksia. Sama nuori voi olla osallinen jollakin elämäntilanteella ja osaton jollakin toisella. Omassa porukassa viihtyvä nuori, jota kunnan päätöksenteko ei kiinnosta, voi silti kokea olevansa arvostettu ja osallinen yksilö. (Kiilakoski 2007)

2.1 Yhteisöllinen koulu

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa painotetaan oppilaiden vaikuttamista ja aktiivista kansalaisuutta. Keskeisenä tavoitteena on koulujen toi-

mintakulttuurin kehittäminen aktiiviseksi lisäämällä oppilaiden kuulemistä, osallistumismahdollisuuksia ja yhteistoimintaa. Perusopetuksen tehtävään sisältyy se, että oppilas saa valmiudet osallistuvana kansalaisena kehittää demokraattista yhteiskuntaa. Opetussuunnitelma perustuu oppimiskäsitykseen, jossa oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi, mistä syntyy kulttuurinen osallisuus.

Koulussa osallisuus ymmärretään usein ainoastaan edustuksellisesti valitun oppilaskunnan hallituksen toimintana, yksittäisinä äänestyksinä tai projekteina. *Osallisuus ei kuitenkaan ole vain projekti, vaan jokapäiväinen toimintatapa.* Kouluun voidaan rakentaa kulttuuri, joka ottaa nuoret tekemään ja toimimaan. Nuorilta kysytään mielipidettä, he saavat ottaa kantaa ja olla oman elämänsä ja elämänvaiheensa asiantuntijoita. Nuoret myös pääsevät ideoimaan ja toteuttamaan koulun tapahtumia ja toimintaa. Koulun kulttuurin muuttaminen on usein hidas prosessi, mutta se kannattaa.

MLL:n syksyllä 2007 toteuttamaan osallisuuskyselyyn vastasi 10 420 nuorta. Heistä 47 % vastasi, että oppilailla on vaikutusta päätöksiin, joita koulussa tehdään. Vastanneista 30 % koki, että opettajat arvostavat oppilaiden mielipiteitä ja jos mielipidettä on kysytty, sillä on ollut vaikutusta. Kouluilla on siis vielä matkaa nuorten osallisuuden toteutumiseen. Lapsiasianvaltuutetun raportin (Arponen 2007) mukaan oppilailla on halu vaikuttaa omiin asioihinsa, mutta koulun toimintakulttuuri tai opettajien asenteet eivät anna siihen mahdollisuuksia. Oppilaat uskovat, että kyse on opettajien haluttomuudesta ja kyvyttömyydestä kommunikoida avoimesti oppilaiden kanssa. Oppilaat kokevat voivansa vaikuttaa voimakkaimmin sosiaalisiin suhteisiin eli koulu- ja luokkahenkeen sekä vertaissuhteisiin. Lapset toivovat, että he voisivat vaikuttaa enemmän laadittaessa koulun sääntöjä ja rangaistuksia sekä ehkäistäessä koulukiusaamista. (Arponen 2007)

Edustuksellinen osallisuus on yksi osallisuuden tarpeellinen muoto. Kouluissa tarvitaan oppilaskunnan hallitusta ja tukioppilaita. Myös niiden toimintaan voi liittää kaikkien oppilaiden osallistumisen mahdollisuuksia. Yksi tapa on valita edustajat vaaleilla tai äänestämällä. Äänestämisen harjoittelu on tärkeää, mutta sen lisäksi koulun tulisi antaa nuorten oikeasti päättää asioista, eikä vain leikkiä päätöksentekoa. Jos halutaan vaikuttaa nuorten asenteisiin ja aktiivisuu-

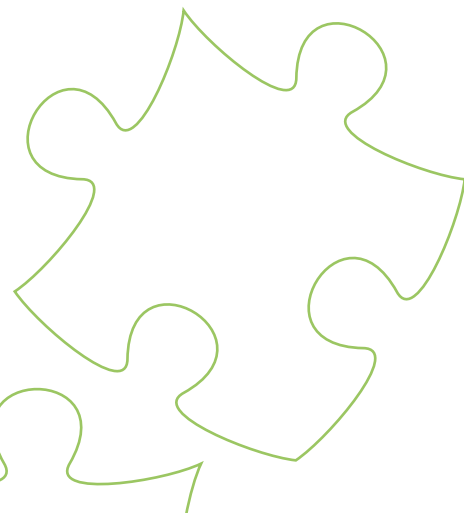
teen, on arvioitava, rohkaiseeko koulun ja siellä työskentelevien aikuisten toiminta oppilaita osallistumaan yhteisten asioiden hoitamiseen. Jos kysymys on pelkästään näennäisestä osallistumisesta, vaikutukset voivat olla päinvastaisia kuin mitä on tavoiteltu. Toisaalta on tärkeää määritellä ne asiat, joihin oppilaat, opettajat ja muu henkilökunta voivat luontevasti vaikuttaa. Esimerkiksi ympäristön viihtyvyys, yhteisön hyvinvointi ja yhteishenki ovat asioita, joihin oppilaat voivat vaikuttaa, kun taas lukujärjestys, opetussuunnitelma tai opetusmateriaalien hankinta ovat pikemminkin opettajan ammatilliseen asiantuntemukseen kuuluvia asioita. (Arola ym. 2007).

Edustuksellisuuden lisäksi on tärkeää tarjota kaikille oppilaille mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua. Yhteisöllinen koulu syntyy kaikkien mahdollisuudesta osallisuuteen. On tärkeää, että oppilaat kokevat koulun omanaan eikä vain opettajien tilana. On paljon asioita, joihin jokainen voi vaikuttaa omalla toiminnallaan ilman erillistä rahaa tai hankkeita. Koulu voi haastaa oppilaita arjen vaikuttamiseen ja saada samalla koulusta oppilaiden oloisen paikan. Osallisuus on aina yhteisöllistä ja antaa myönteisiä kokemuksia yhdessä tekemisestä. Osallistuminen on aina lähtöisin yksilöstä. Ihmisen on tiedettävä velvollisuutensa, ja hänen on haluttava toimia yhteisön hyväksi. Koulussa sosiaalinen oppimisympäristö voi synnyttää yhteisöllisyyttä. Kaikki pohjaa viime kädessä toisten huomioon ottamiseen, sillä ilman sitä oppilas ei voi oppia yhteisöllisyyttä eikä osallisuutta. (Arola ym. 2007, 77)

Koulussa osallistava toiminta voi olla esimerkiksi tukioppilaiden tai oppilaskunnan hallituksen tai muun nuorten ryhmän ideoima ja järjestämä:

- teemapäivä tai -viikko
- välituntitoiminta nuoremmille oppilaille tai vierailuja oppitunneille
- kioski tai kahvila
- kirpputori, lasten talvitapahtuma tai jalkapallo-ottelu yhteistyössä vanhempain- tai MLL:n paikallisyhdistyksen kanssa
- mielipidemittaus tai äänestys ilmapiiristä, kouluruuasta tai tukioppilaiden valinnasta
- halipassin täyttäminen ystävänpäivänä tai moikkaamiskampanja koulun alussa
- oppilaiden välituntitilan tai pulpettien maalaaminen ja tuunaaminen omannäköisiksi.

Koulussa voi olla myös paljon oppituntien ulkopuolista toimintaa, jossa nuoret ovat aktiivisia tekijöitä. Tämän seurauksena nuoret kokevat koulun mielekkäämmäksi. Mahdollisuus oppia tekemällä ja saada onnistumisen kokemuksia lisää myös niiden oppilaiden, jotka eivät loista oppitunneilla, innostusta koulua kohtaan. Osallisuuden avulla voidaan vähentää esimerkiksi koulupoissaoloja ja syrjäytymistä.

Mokista selviää improvisoimalla

Olen tukarina järjestänyt kahdesti "Tervetuloa seiskalle"-tapahtumia (toki muitakin, mutta...). Varsinkin eka jäi mieleen. Olin silloin kasilla ja toiminut puolisen vuotta tukarina. Oli hyvä, että porukassa oli myös ysiläisiä, jotka olivat tehneet vastaavaa jo kerran aiemmin. Sillä tavalla tuli vähän varmempi ote siihen tekemiseen. Muutama suunnittelumokahan siihen tuli... Esimerkiksi se, että koulun suurempaan saliin ei remontin takia päässyt. Meteli oli pienemmässä salissa niin kova, että ohjeet leikkeihin piti yleensä huutaa pariin kertaan, ennen kuin ne menivät perille, vaikka olin niinkin helpolla pisteellä kuin muistipelissä. Myös ajankäyttö oli vähän pieleen arvioitu, koska osa ryhmistä käytti peliin enemmän aikaa kuin osa. Toisille jäi ylimääräistä aikaa, jonka käytimme sitten pelaten rikkiäistä puhelinta.

Tykkäsin silti kauheasti sen järjestämisestä, koska tunsin, että se jollain tavalla saattoi tutustuttaa seiskoja toisiinsa. Samalla sain lisää kokemusta vastuunottamisesta ja sosiaalisesta toiminnasta. Aina suunnitellessa tulee virheitä, mutta ei useinkaan mitään suurta ja hengenvaarallista. Useimmista pääsee ohi improvisoimalla.

Oli hauskaa miettiä, mistä peleistä oli itse pitänyt ja mistä ei ja mistä tuoret seiskat pitäisivät. Yhdessä tekemisen tunne oli vahva, kun suunnittelimme. Muistipelipistekin toimi hyvin olosuhteet huomioon ottaen. Oli kuitenkin hyvä, ettei sielläkään tarvinnut olla yksin. Oli myös todella tärkeää, ettei tullut heitetyksi yllättäen keskelle seiskoja ohjeet paperilla. Valmistautuminen ja pelin pelaaminen itse olivat hyväksi.

Ulla Siltanen, 16-vuotias tukioppilas, Keuruun ylä-aste ja lukio

Nuoret keksivät itse, aikuinen tukee

Aikuisen pitäisi toimia mahdollisuuksien mukaan vain ohjaamassa tilannetta oikeaan suuntaan. Aikuinen ei saisi heti ehdottaa omia ideoitaan, vaan nuorten pitäisi antaa keksiä asiat itse, vaikka se saattaisikin nuorista tuntua hieman turhauttavalta. Jos nuoret kohtaavat, esimerkiksi ideoinnissa, ongelman tai muun esteen, johon eivät itse keksi ratkaisua, aikuinen voi tulla väliin ja esittää oman ideansa, mutta kuitenkin antaa nuorten itse päättää, toimivatko he idean mukaan vai eivät.

Aili Asikainen, 16-vuotias

2.2 Vapaaehtoisena yhdistystoiminnassa

Nuoret voivat olla vapaaehtoisia toimijoita siinä missä aikuisetkin. Halu osallistua, auttaa muita ja tarve olla tarpeellinen eivät katso ikää tai yhteiskuntaluokkaa. Samoin yhteys toisiin ihmisiin, yhdessä toimiminen ja jonnekin kuuluminen ovat yleisinhimillisiä tarpeita. Nuoret saattavat osoittaa ja toteuttaa näitä tarpeita eri tavalla kuin aiemmat sukupolvet: yksilöllisemmin, projektimaisemmin ja erilaisiin asioihin sitoutuen (Grönlund ym. 2008).

Nuoret uskovat kansalaisjärjestöjen voimaan vaikuttamisen kanavina. Hämmästyttävän suuri osa nuorista on kiinnostunut vapaaehtoistoiminnasta, vaikka ei juuri tällä hetkellä osallistukaan toimintaan. Vapaaehtoistoiminta edesauttaa nuoren kokemusta mahdollisuudestaan vaikuttaa omaan elinympäristöönsä sekä kansalaisyhteiskunnan ylläpitämiseen. Vapaaehtoistoiminnan konkreettisuus ja näkyvät tulokset tekevät siitä kannustavan ja mielekkään toimintamuodon, joka voi edistää aktiivisuutta ja osallisuutta myös muilla tavoin. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa nuorelle uusia kavereita, yhteisöllisyyden tunteen, mahdollisuuden itsetunnon vahvistamiseen, mielekästä tekemistä sekä tunteen siitä, että on osallinen jossakin. (Grönlund ym. 2008.)

Nuoret ovat osallistumishaluisia, mutta suurin osa ei löydä kanavia ja keinoja päästäkseen toimintaan mukaan. Kontakteja nuorten ja vapaaehtoistoiminnan välille pitäisikin lisätä. Suomessa on hyviä kokemuksia esimerkiksi siitä, että järjestöjen ja yhdistysten edustajat vierailevat kouluissa kertomassa toiminnastaan. He saavat nuoret pohtimaan omia asenteitaan ja toimintatapojaan kriittisesti ja herättävät kiinnostusta järjestötoimintaan. (Grönlund ym. 2008.)

Yleisin syy vapaaehtoistoimintaan osallistumattomuudelle on useiden tutkimusten mukaan ajan puute. Toiseksi yleisin syy on se, että kukaan ei ole pyytänyt mukaan. (Grönlund ym. 2008.) Nuorten on vaikea osallistua toimintaan, jos he eivät tiedä omista mahdollisuuksistaan. Heidän pitää tietää, keneen ottaa yhteyttä ja mihin pitää mennä, jos on kiinnostunut osallistumaan ja ideoimaan. Nuoren pitää kokea olevansa tervetullut ryhmään. Yhdistyksen toimijajoukko saatetaan kokea sisäpiiriksi, johon on vaikea tulla mukaan. Nuoret eivät innostu toiminnasta automaattisesti eivätkä löydä osallistumisen mahdollisuuksia, vaan heitä pitää pyytää ja kannustaa mukaan.

MLL:n paikallisyhdistyksissä järjestetään monenlaista toimintaa alle 18-vuotiaille. Yleisimpiä paikallisyhdistysten nuorisotyön muotoja ovat nuorten illat, erilaiset harrastuskerhot, nuorisokahvilat, kurssit, retket ja leirit. **Yleensä toiminnan ideoivat, suunnittelevat ja ohjaavat aikuiset yhdistysaktiivit. Parhaan lopputuloksen saa antamalla nuorten itse suunnitella ja toteuttaa.** Nuoria ei tulisi nähdä toiminnan kohteina, vaan tekijöinä.

Osallistava toiminta voi yhdistyksessä olla esimerkiksi yhdessä nuorten kanssa ideoitu ja toteutettu

- kerho, jossa nuoret voivat myös toimia ohjaajina
- yökahvila tai nuorisoilta
- retki
- tapahtuma tai tempaus.

MLL:n paikallisyhdistys voi myös kerätä ja viedä nuorten aloitteita kunnan päättäjille. Lisää ideoita löytyy MLL:n Yhdistysnetissä.

MLL:n yhdistysten kokemuksia

"Nyt panostetaan teiniäiteihin, joita oli viime vuonna ennätysellisen paljon. Heillä on oma vertaisryhmänsä."

"Nuorten osallisuushankkeen yhteydessä perustettiin nuorten parlamentti, joka jatkaa toimintaansa vaikka hanke päättyi. Hankkeen puitteissa järjestettiin erilaisia työpajoja, seminaareja ja foorumiteatterikerho."

"Teimme nuorten toiveesta konserttimatkan Elämä lapselle -tapahtumaan"

"Olemme ottaneet nuoria mukaan toimintaan, esimerkiksi tapahtumiin tekemään kasvomaalauksia tai jotain missä omat taidot ja kiinnostuksen kohteet tulevan parhaiten esille."

"Läheisen koulun tukioppilaat toimivat meille kerääjinä lipaskeräyksessä tänä vuonna, mikä olikin ensimmäinen nuorisotyön muoto meillä. Kiitokseksi he saivat koululle tukioppilaspaidat, ja aktiivisimmat kerääjät saivat vielä kassit. Keräys onnistui hienosti ja yhteistyön jatkoa mietitään!"

Sitaatit ovat MLL:n puheenjohtajapäivillä vuonna 2007 tehdystä kyselystä.

2.3 Vertaistuen ja osallisuuden netti

Internet on muokannut nuorisokulttuuria avaamalla mahdollisuuden uudennaiselle osallisuudelle. Passiivisen mediakuluttamisen sijasta nuoret jakavat, soveltavat ja tuottavat mediasisältöä itselleen ja toisilleen. Median käyttäminen on yhteisöllistä ja osallistuvaa. Nuoret tarttuvat helposti uudennaisiin tapoihin ilmaista itseään. Heitä on helppo kannustaa yhteisöllisyyden rakentamiseen, yhteisten asioiden vaalimiseen ja itsensä esiin tuomiseen heille tutun välineen avulla. Aikuinen voi innostaa nuoria osallistumaan verkossa entistäkin ponnekkaammin ja auttaa nuoria havaitsemaan osallisuuden ja omaehtoisen toiminnan mahdollisuuksia. Ohjaajan tehtävänä on varmistaa, että kaikilla nuorilla on tasavertaiset valmiudet toimia verkossa.

Internet tarjoaa nuorille mahdollisuuden peilata ajatuksiaan muiden nuorten kanssa anonyymisti. Nuoret

kokevat tietyt verkkopalvelut omina tiloinaan, eivätkä edes halua aikuisia mukaan. Niistä nuoret voivat käydä hakemassa tietoa, jota ei kehtaa kavereilta kysyä, ja niistä löytää arvokasta tukea nuorilta, jotka painivat samojen pulmien kanssa. Eräänlaisia vertaistuen areenoja ovat myös harrastus- ja faniyhdistykset. Vertaistuki verkossa on avuksi erityisesti sellaisille nuorille, joiden on vaikea keskustella asioista kasvokkain tai jotka eivät löydä lähiympäristöstään samoista asioista kiinnostuneita. Verkon kautta hekin tuntevat olevansa osallisia jossakin yhteisössä. Toimiva vertaistuki estää syrjäytymistä ja edistää yhteisöllisyyttä.

Vertaistukea netissä

www.mll.fi/nuortennetti

www.tukinet.net

www.helppimesta.fi

www.tukirengas.net

Nuorten nettikeskustelut kaipaavat turvallista vertaistukea

Nuorten keskinäinen vertaistuki verkossa on useimmiten aidosti osallistavaa ja toimivaa. Vaikeuksia syntyy silloin, jos vertaistuki ylläpitää ongelmakäyttäytymistä ja kannustaa stereotyyppiseen tai jopa sairaalloiseen ajatteluun. Ääriesimerkkeinä tästä ovat anoreksiaa ja itsemurhaa ihannoivat vertaisryhmät. Koska nuorten yhteisöissä on harvoin osallisina asiantuntijoita, nuoren sosiaalinen kasvu saattaa jopa vinoutua virheellisen tai puutteellisen tiedon vuoksi.

Yksi tärkeimmistä nuoruusiän kehitykseen kuuluvista vaiheista on vanhemmista irtautuminen ja itsenäisen elämän aloittaminen. Nuori ei samaistu aikuisiin vaan ikäisiinsä. Aikuisten tarjoama tuki verkossa saattaa siksi jäädä nuorille etäiseksi. Aikuisten ohjaama nuorten välinen vertaistuki on mahdollisuus, jota ei ole vielä hyödynnetty.

Nuorten keskinäistä vertaistukea ohjaava aikuinen ei tarjoa valmiita ratkaisuja vaan antaa nuorille tilaa, tukee, kannustaa, luottaa ja kuuntelee. Nuorten itsensä ideoima, suunnittelema ja toteuttama toiminta on toisten nuorten silmissä kiinnostavaa ja uskottavaa. Nuorten ideoima vertaistuki voi saada internetissä monenlaisia muotoja: chateja nuorten suosimissa verkkopalveluissa, keskustelupalstoja, sarjakuvia, valokuvareportaaseja, asia-artikkeleita, testejä, gallupeja, blogeja tai mitä nuoret ikinä keksivätkin. On tärkeää, että sekä toiminnan sisällöt että muodot ovat nuorten käsialaa.

MLL on käynnistänyt hankkeen, jossa nuoret kehittävät yhdessä aikuisten ohjaajien kanssa verkkovertaistukea sosiaalisen kasvun tukemiseen. Hankkeen perusajatukset kumpuavat koulujen tukioppilastoiminnasta. Hankkeen tavoitteena on tukea nuorten omaehtoista toimintaa kannustamalla heitä ilmaisemaan omia ajatuksiaan ja osallistumaan keskusteluihin sekä tarjoamaan toisilleen vertaistukea. Lähtökohtana on, että media ei ole pelkkä väline, vaan se luo sosiaalisia tiloja, joissa nuoret rakentavat identiteettiään. Nuorten tuotoksia julkaistaan liiton ylläpitämässä Nuortennetissä (www.mll.fi/nuortennetti) sekä nuorten käyttämissä verkkoyhteisöissä.

Suvi Tuominen; nuorisotyön suunnittelija, MLL

Lisäksi vertaistukea löytyy monelta nuorten suosimalta sivustolta, esimerkiksi www.sooda.com ja www.galtsu.fi.

Netin kautta nuori etsii paikkaansa arvojen, asenteiden ja mielipiteiden viidakossa. Verkossa keskustellaan paljon ajankohtaisista ja poliittisista aiheista. Kiivaat väitelyt ja mielipiteiden perustelun pakko antavat nuorille monia elämässä pärjäämisen ituja. Nuoret, jotka käyttävät aktiivisesti ja monipuolisesti mediaa, saavat kohdata useita, toisistaan poikkeavia näkökulmia maailmasta. Tämänäyttöinen netinkäyttö antaa rakennuspalikoita myös oman identiteetin muokkaamiseen. Julkaisukynnys on nettipalveluissa useimmiten matala, ja hyvin perusteltu kirjoitus saa helposti näkyvyyttä vaikkapa oman koulun tai paikallislehden verkkojulkaisussa. Uudenlaisien ja mielekkäiden vaikuttamisen muotojen löytäminen alentaa kynnystä osallistua yhteiskunnallisiin keskusteluihin ja oman lähiympäristön kohentamiseen myös aikuisena.

Vaikuttamisen paikkoja netissä

www.valtikka.fi

www.adressit.com

Lisäksi ajankohtaisiin aiheisiin liittyviä keskusteluja löytyy lähes kaikilta nuorten suosimilta sivustoilta, esimerkiksi www.demi.fi ja www.suomi24.fi.

Nuorten projekteja löytyy Nuorten Akatemian ylläpitäältä Homma-sivustolta www.homma.fi.

Oman taiteellisen osaamisensa esittely on helpompaa kuin koskaan: kuka tahansa voi perustaa oman taidegalleriansa verkkoon ja aloittaa omaehtoisen toiminnan. Internetissä on mahdollisuuksia sekä yksin että yhteisössä tapahtuvaan tuottamiseen ja julkaisemiseen. Tuotokset voivat olla esimerkiksi runoja, valokuvia, musiikkia tai elokuvia. Useimmiten tuotoksia on mahdollista kommentoida ja siten ottaa yhteisö mukaan oman ilmaisun peiliksi. Olennaista on, että näissä palveluissa ihmiset luovat sisältöä paitsi itselleen myös toisilleen.

Ilmaisualustoja netissä

www.harhakuva.org

www.deviantart.com

www.pixoff.net

www.mikseri.net

www.aukea.net

www.rakkausrunot.fi

Ideoita ja oppia

Tämä Verkk@rit-toiminta on paras juttu missä olen koskaan ollut mukana. Tosi kivaa kun nuoret saavat tehdä niin paljon itse, eikä aikuiset vaan määräile, mitä pitää tehdä. Saamme itse keksiä aiheita ja olla toteuttamassa niitä, se on todella hauskaa ja myös palkitsevaa kun tulokset ovat hyviä. Olen myös oppinut todella paljon niin ohjaajilta kuin ryhmämme nuoriltakin, joista on tullut minulle myös hyviä kavereita. Odotan innolla aina jokaista tapaamista.

Jannamari Palo, 14 v

Meille annetaan tarpeeksi vapauksia ideointiin ja toteuttamiseen. Verkk@ri-toiminnan jälkeen olen oppinut katselemaan asioita eri näkökulmista ja huomioimaan erilaisia kantoja asiasta. Meillä on aina hauskaa, vaikka teemmekin vakavista asioista juttuja ja otamme tehtävämme tosissamme.

Saara-Maija Kojo, 14 v

Mielestäni on ollut erittäin mukavaa olla mukana MLL:n verkkotukarin puuhissa, täällä on saanut paljon uusia ystäviä ja tutustua erilaisiin ihmisiin. On hyvä auttaa muita ja antaa vertaistukea, kun joillakin nuorilla on vaikeuksia elämässä. Mielestäni nuoret ovat saaneet melko vapaat kädet, mutta eivät liian, aikuisten ohjaus on vain pelkkää plussaa. Toivottavasti joukkoon tulisi lisää ahkeria nuoria.

Nora Koriseva, 16 v

3. Ohjaajan rooli nuorten omaehtoisessa toiminnassa

Osallisuus on harvoin asia, joka on joko päällä tai pois päältä. Usein kyse on pienestä ja pienistä askelista koh- ti osallisuutta. Olet jo ottanut monta tärkeää askelta osallisuuden suuntaan, kun olet ryhtynyt tukioppi- lasohjaajaksi tai lähtenyt mukaan MLL:n yhdistyksen nuorisotyöhön. Tärkein askel nuorten osallisuuden mahdollistamiseen onkin aikuisten asenteen muutos. Usein aikuisilla tuntuu olevan runsaasti selityksiä sille, miksi nuoria ei kannata kuunnella vakavasti tai heille ei ole tarpeen antaa vastuuta päätöksenteossa. Nuorilla ei esimerkiksi uskota olevan riittävästi kokemusta, ym- märtystä tai muuta pätevyyttä tehdä päätöksiä asioista, joista tähän asti ovat päättäneet aikuiset. Vain harvoilla aikuisilla on omasta nuoruudestaan kokemuksia osalli- suudesta. Usein osallistaminen koetaan myös aikuisen auktoriteetin ja asiantuntemuksen kyseenalaistamisena.

Nuorten osallisuus ei tarkoita sitä, ettei aikuista tarvittaisi. Nuoret tarvitsevat aikuisen tukea ja ohjau- ta niin ideoimisessa kuin ideoiden toteuttamisessakin. Nuorten asiantuntemusta on kunnioitettava, mutta usein aikuinen kantaa lopullisen vastuun toiminnan toteutumisesta. Aikuinen on mahdollistaja, käynnis- täjä, myötävaikuttaja ja ryhmän näkökulmien esille houkuttelija. Jos nuorten ryhmä on aktiivinen ja sitou- tunut, saattaa ohjaajan rooli olla hyvin pieni. Nuorten ryhmiä, nuoria ja ryhmien tarpeita on kuitenkin monenlaisia. Vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten ryhmän kanssa ohjaajan rooli on suurempi ja nuorten omaehtoisuus vastaavasti kapeampi. Tarvitaan herkkää havainnointikykyä, jotta ohjaaja osaa arvioida, millais- ta ohjaajaa ryhmä tarvitsee.

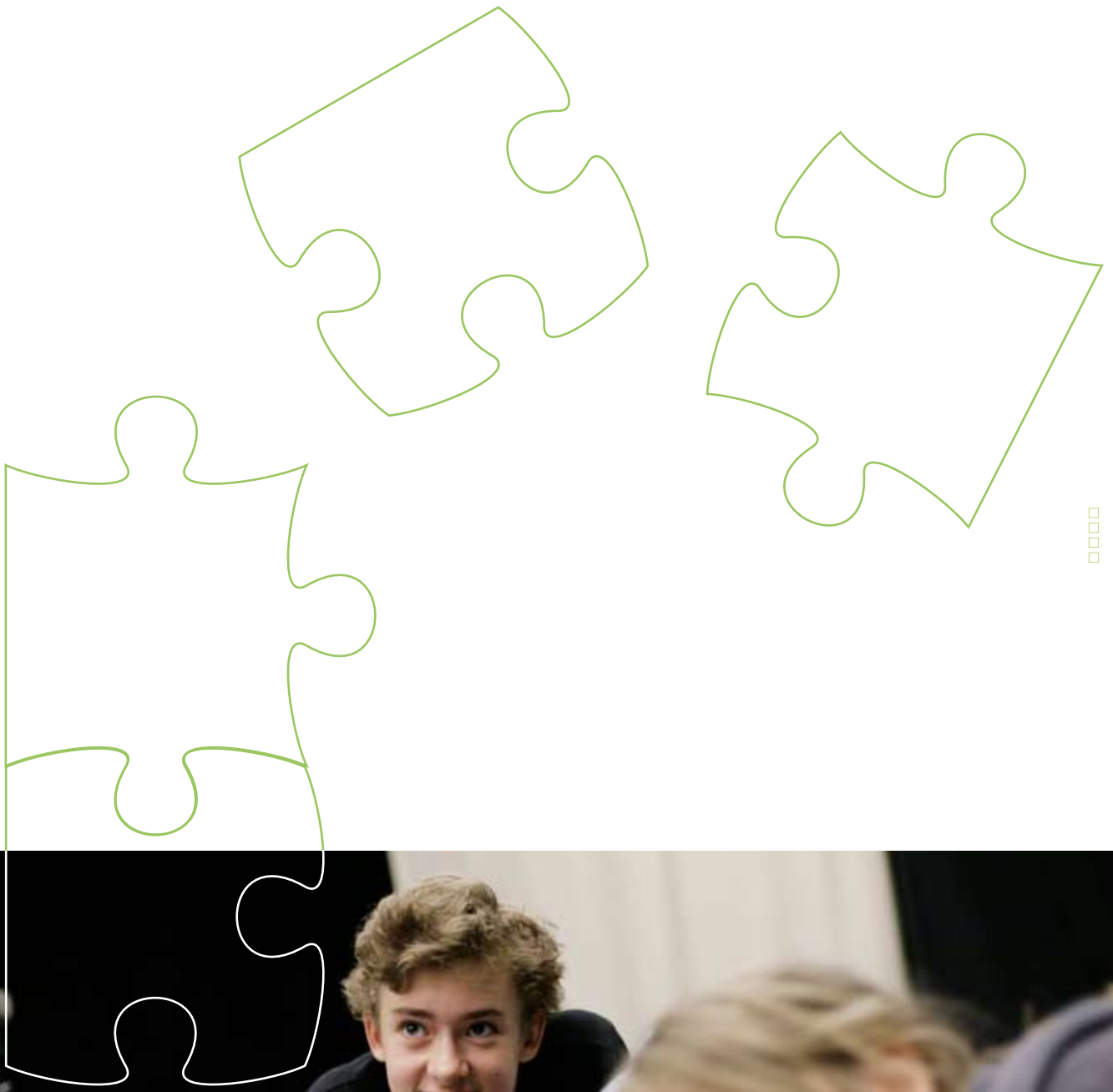
Osallistava ohjaaja voi olla monenlainen. Hänen ei tarvitse osata kaikkea. Tärkeintä on aito läsnäolo, nuorten puolesta tekemisen tarpeen jarruttaminen, tilan antaminen nuorille ja nuorten kuunteleminen. Aikuista voi tarvita myös tilan raivaajaksi, puolestapu- hujaksi ja tulkiksi. Nuoret kaipaavat täyspäistä aikuis- ta, joka on kiinnostunut heistä, heidän asioistaan ja elämästään. Osallistava ohjaaja toimii niin, että nuoret saavat olla tekemisen pääosassa. Ohjaajaa tarvitaan antamaan suuntaviivoja, tasoittamaan tietä, koordinoi- maan toimintaa, kannustamaan ja tukemaan. Ohjaaja auttaa käsittelemään pieleen menneitä asioita ja kan-

nustaa jatkamaan epäonnistumisista tai niiden pelosta huolimatta. Aikuinen luo toiminnalle puitteet sekä motivoi ja palkitsee nuoria. Ohjaajan tehtävä on roh- kaista, uskoa, luottaa ja antaa tilaa. Tilan antaminen ei ole aina helppoa. Joskus ohjaajan pitää suorastaan pa- kottaa itsensä olemaan puuttumatta asioihin.

Ohjaaja toimii välittäjänä ja mahdollistajana nuor- ten toiveiden, tietojen ja ideoiden kokoamisessa, esittä- misessä, suunnittelussa ja toteutuksessa. Tarkoituksena on, että ryhmän jäsenet saavat käyttöönsä tai löytävät itse välineitä, joiden avulla he pystyvät aktiivisesti ar- vioimaan ja kehittämään toimintaansa. On tärkeää, että kaikki ryhmän jäsenet osallistuvat toimintaan ta- savertaisina. Ohjaajan tehtävänä on tarkkailla ryhmän sisäisiä valtasuhteita ja tukea niitä, joilla on vähän vai- kutusvaltaa ryhmässä.

Perinteinen opettaja ja ohjaaja on auktoriteetti, jo- ka antaa tarkat ohjeet toiminnalle, valvoo, että suoritus on ohjeiden mukainen ja johtaa toimintaa tiettyyn ta- voitteeseen tai tulokseen. Osallisuus on seikkailu, jossa ohjaajakaan ei tiedä, mihin ollaan menossa tai mil- lainen lopputuloksesta tulee. Osallistavia menetelmiä käyttävä ohjaaja ei voi yksin päättää asioista suunnitel- mia tehtäessä ja toimintamalleja valittaessa. Ohjaajan on luovuttava osasta määräysvaltaansa, jotta hän voi antaa ryhmälle lisää valtaa ja mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Määräysvallasta luopuminen ei tarkoita sitä, että ryhmän tulisi antaa tehdä mitä vain. Ohjaajalla on edelleen vastuu toiminnan onnistumisesta, joten hä- nen on löydettävä tasapaino toiminnan tavoitteiden ja ryhmän osaamisen ja ideoiden väliltä. Ohjaajan rooli vaihtelee ryhmän mukaan ja voi samassakin ryhmässä muuttua ajan myötä kun ryhmä kehittyy ja sen tehtävä selvenee.

Omaehtoisuus keventää ohjaajan työtä. Välillä ai- kuinen voi kokea ohjaajana toimimisen raskaana ja su- ree, kun kaikki pitää tehdä itse. Jos vastuuta jakaa nuor- lile ja antaa heille tilaa tehdä, omat tehtävät vähenevät ja taakka kevenee. Vastuun jakaminen nuorille ei kui- tenkaan ole helppoa. Jos ideoi, suunnittelee, toteuttaa ja arvioi kaiken itse, lopputuloksesta tulee juuri sellai- nen kuin millaisen siitä haluaa. Ja saa siitä vielä kun- niakin. Jos taas antaa nuorille tilaa tehdä, tekemiseen

voi mennä enemmän aikaa, suunnitelmat saattavat muuttua ja tulla yllättäviä käännteitä. Joku asia saattaa mennä pieleenkin tai vaikka ihan kaikki. Voi olla, että lopputuloksesta tulee ihan erilainen kuin mitä itse oli ajatellut. Siitä voi tulla jopa paljon parempi kuin mitä olisi itse osannut tehdä. Jos tämän kestää, voi se, mihin nuoret ovat sitoutuneet, mistä he itse ovat innostuneet ja mihin he ovat panostaneet, olla juuri se, mistä myös muut nuoret innostuvat. Saattaa syntyä jotain unohumatonta. Ja vaikka se ei muita innostaisikaan, nämä kokemukset ja tekemisen mahdollisuudet voivat olla niitä, jotka nuori muistaa vanhempanakin.

Yksi nuorten omaehtoisen tekeminen ohjaamisen haasteista on, että nuoret saattavat olla kiinnostuneita tekemään eri asioita ja eri tavalla kuin mitä ohjaaja haluaa. Vaikka molemmilla olisi sama tavoite, keinot ja päämäärä voivat olla hyvinkin erilaisia. Osallisuuteen liittyy se, että nuorilla on oltava mahdollisuus olla eri mieltä, kuin mitä heidän ohjaajansa on. Vaatii paljon, että ohjaaja pystyy myöntämään, että hän voi olla väärässä tai vaikka molemmat olisivat oikeassa, nuorten mielipide voi olla parempi kuin hänen. Joskus ohjaajan

on kuitenkin tärkeää pitää kiinni omasta mielipiteestään, vaikka se vaatiikin taitoa kun samalla pitää mahdollistaa nuorten osallisuus.

Ohjaajan tehtävä on auttaa nuoria sietämään asioiden etenemisen hitautta. Monen asian etenemiseen tarvitaan ryhmän ulkopuolelta tulevia päätöksiä, joiden saaminen voi viedä paljonkin aikaa. Kaikki ei aina tapahdu hetkessä, minkä vuoksi tarvitaan välitavoitteita ja realismia. Ohjaajan tehtävä on auttaa nuoria ymmärtämään asioiden etenemistä ja tukea heitä löytämään itselleen sopivan kokoinen juttu, joka on toteutettavissa heille mahdollisessa ja sopivassa ajassa. Ohjaaja toimii yhdysiteenä nuorten ja yhteisön muiden aikuisten välillä. Hän myös opettaa nuoria kertomaan omasta ideastaan ja toiminnastaan myönteisellä tavalla. Ohjaajalla on oltava realismin tajua, ja hänen on hahmotettava rajat ja raamit, joiden puitteissa voidaan toimia. Realismia on se, ettei anna nuorten viedä lennokkaita mutta toteutettavina mahdollisia ideoita liian pitkälle. Pitkälle kehitetyn idean ampuminen alas aiheuttaa suurta turhautumista. Kaikkia nuorten ideoita ei ole pakko toteuttaa, ei ainakaan sellaisenaan.

Aikuiselta vaaditaan rohkeutta heittäytyä

Aikuisella on nuoria osallistavassa toiminnassa tärkeä rooli. Nuorilla on oikeasti tarve ja halu saada aikuisen ohjaukselta. Nuorilla on oltava tunne, että he voivat kysyä mitä vain ja tieto siitä, että on lupa toimia. Kun nuoret esittelevät ideansa, on tärkeää, että aikuinen kannustaa ja rohkaisee heitä keksimään itse myös ratkaisuja ideoidensa toteuttamiseen. Toiminnassa on toteuduttava nuorten myönteinen ohjaus. Tämä tarkoittaa läsnäoloa, kuuntelua ja aitoa kiinnostusta nuorten arkeen. Toimintaa ohjaavalta aikuiselta vaaditaan rohkeutta heittäytyä sekä uskoa ja luottamusta. Aikuiselta tämä saattaa vaatia omien asenteiden muutosta. On tärkeää, että aikuinen on oikeasti aikuinen ja ammatillinen toimija. Aikuisen on viestittävä nuorille, että asioista voi ottaa selvää ja aina voi toimia.

Nuoria osallistavassa toiminnassa on haasteellista arvioida, kuinka paljon nuoret tarvitsevat aikuisen tukea. Tarvitaan tilannetajua, etteivät nuoret jää yksin liian isojen asioiden äärelle. Heille ei saa syntyä liikaa paineita, mutta toisaalta on tärkeää, ettei aikuinen tee liikaa. Parasta nuorten osallisuudessa on kokemus yhteisestä tekemisestä. Toiminnan kautta nuori voi saada uusia ystäviä ja näkökulmia omaan elämään. Nuori saa vertaistukea ja iloa yhteisistä aikaan-saannoksista. Myönteinen palaute palkitsee ja kannustaa nuoria tekemään.

Kajaanissa tytöt kaipasivat jotain omaa toimintaa. He kokivat, että nuorisotilan toiminta oli suunnattu liikaa pojille. 8.-luokkalaisista tytöistä koottiin suunnittelutyöryhmä, joka kokoontui muutaman viikon välein ideoimaan ja suunnittelemaan pelkästään tytöille tarkoitettua omaa toimintaa. Ryhmän ansiosta Kajaaniin on perustettu yläkouluikäisille tytöille tarkoitettu Tyttöjen vintti, joka on auki joka sunnuntai. Tytöt suunnittelevat itse toiminnan, joka pitää sisällään esimerkiksi teemailtoja.

Aikku Eskelinen, MLL:n Kainuun piirin kouluttaja

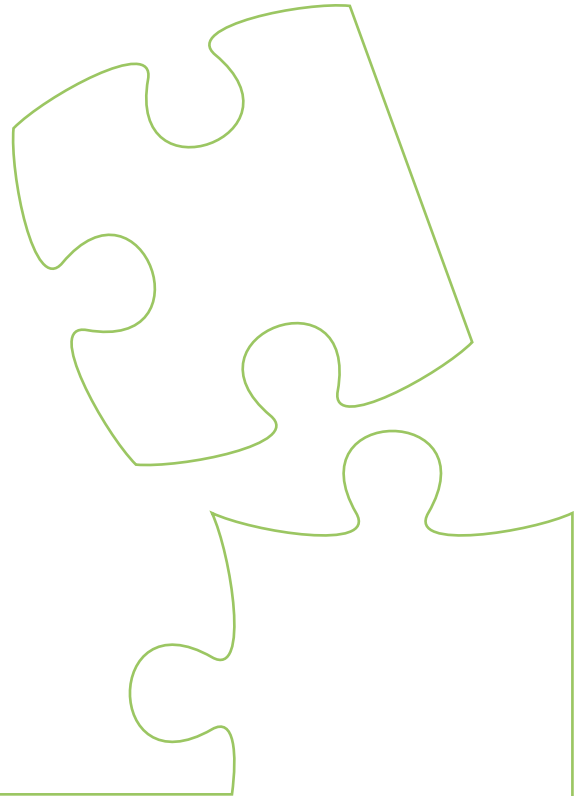
Nuorten kanssa voi miettiä yhdessä, miten ja millaisena idea voisi toteutua.

Osallistaminen on paitsi hyvä työväline myös todellinen keino toimia nuorten parissa. Sen käyttö ohjaustyössä vaatii ohjaajalta erittäin vahvaa muuntautumiskykyä sekä avointa mieltä uusille ideoille. Ohjaajan on jatkuvasti tarkkailtava itseään ja kyseenalaistettava omat perinteiset toimintatapansa. Kannattaa myös muistaa, että osallistamisen suurimpia sudenkuoppia on sen vaatima aika. Ajan puute johtaa usein ohjaajan tasapainoiluun ryhmän johtajan ja ohjaajan rooleissa. Nuoriin luottaminen vaatii ohjaajalta joskus asenne-muutosta, joskus myös toisiin aikuisiin. Esimerkiksi koulussa saattaa olla opettajia, jotka eivät arvosta nuoria omaehtoisuuteen kannustavia opettajia. Tähän auttaa sen ymmärtäminen, että nuorten osallisuus ei ole aikuisten hyvän tahdon juttu, vaan kaikkien aikuisten velvollisuus.

Nuorten osallisuuden mahdollistaminen vaatii ohjaajalta paljon, mutta paljon se myös antaa. Nuorilta saatu palaute auttaa jaksamaan, ja nuorten innostus tarttuu. On kuitenkin tärkeää varmistaa oma selusta ja

koulussa toimiessa rehtorin tuki. Yhteistyö ja työpari auttavat jaksamaan ja helpottavat työtä. Aktiivisuudella on tapana kasautua, siksi on hyvä huolehtia paitsi nuorten, myös omasta jaksamisesta. Huolehdi siitä, etteivät nuoret ota tehtäviä enemmän kuin mitä ehtivät tekemään.

Lupaa olla mukana vain siinä, minkä todella ehdit, etteivät omat sulakkeesi pala.

Nuorten kanssa tehdään töitä omalla persoonalla

Nuorten kanssa ei voi toimia niin, että aikuinen vain sanelee, mitä tehdään. Nuorten on päästävä vaikuttamaan toiminnan sisältöön. Aikuinen voi mahdollistaa nuorten osallisuuden antamalla toiminnalle väljät raamit. Nuoret on vastuutettava tekemään itse. Jokainen nuorten toimintaa ohjaava aikuinen tekee töitä omalla persoonallaan. Siksi onkin vaikea antaa vedenpitäviä neuvoja siitä, miten aikuisen tulisi toimia. Oleellista kuitenkin on, että aikuinen on nuorten kanssa samalla aaltopi-tuudella.

Osallistavan toiminnan avulla nuoret saavat kokemuksen siitä, että asioihin voi vaikuttaa. Toteuttamalla itse toimintaa alusta loppuun saakka he saavat myös onnistumisen kokemuksia. Yksi tukioppilaiden kokonaan itse suunnittelema ja toteuttama tapahtuma oli ystävänpäivänä järjestetty Hali-päivä. Perinteistä rusettiluistelua ei onnetoman jäätälanteen takia voitu järjestää, ja tilalla olikin suk-kailua salissa. Jokaisella oli rinnassaan sydän, johon oli tarkoitus kerätä niiden henkilöiden nimiä, joita oli tilaisuuden aikana halannut. Koulussa haasteen toiminnalle tuovat ajankäytölliset resurssit. Enemmänkin olisi kiva tehdä, mutta se on usein pois jostakin muusta.

Vesa Sarmia, erityisopettaja ja tukioppilasohjaaja, Helsinki

4. Osallistavan toiminnan työkaluja

Osallisuus ja osallistavat menetelmät lähtevät liikkeelle siitä, että nuoret saavat itse suunnitella toimintaa sekä valita keinot ja menetelmät, joita he käyttävät. Osallistavista menetelmistä on vaikea antaa valmista listaa, jonka varassa ohjaaja voi toimia. Lähes kaikkia perinteisiä ryhmätoiminnan harjoituksia voi muunnella ja käyttää osallistavasti. Yleisesti käytettyjä menetelmiä ovat ryhmäkeskustelut, ryhmän omien kokemusten ja ideoiden hyödyntäminen sekä esimerkiksi omaa sosiaalista kenttää kuvaavien karttojen piirtäminen. Yhteistä menetelmille on se, että niissä ei suljeta missään vaiheessa yhtään ryhmän jäsentä ulkopuolelle. Liikkeelle lähdetään nuorten osaamisesta ja tieto-taidoista sekä pyritään kartoittamaan heidän toiveitaan ja pyrkimyksiään. Oppiminen, käytäntöjen ja asenteiden muutos tapahtuu alhaalta ylöspäin.

Osallistavassa toiminnassa nuoret ideoivat, suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa. Tässä materiaalissa on ohjaajalle työkaluja kaikkiin näihin ryhmän toiminnan vaiheisiin. Samat vaiheet ovat myös hankkeessa tai projektissa. Tässä materiaalissa puhutaan kuitenkin pidempikestoisesta toiminnasta, jonka aikana voidaan toteuttaa monenlaisia ideoita, tapahtumia tai projekteja.

Tämä aineiston lähtökohtana on, että nuorten ryhmä, jonka kanssa ohjaaja toimii, on jo olemassa. MLL:n paikallisyhdistys voi kuitenkin olla tilanteessa, jossa toiminta aloitetaan kokoamalla nuorten ryhmä.

Olipa kyse sitten valmiista tukioppilasryhmästä tai uudesta ryhmästä, osallistava toiminta lähtee liikkeelle siitä, että ryhmässä mukana olevat nuoret tuntevat toisensa mahdollisimman hyvin ja sen jäsenet ryhmäytyvät kiinteäksi. Ryhmäytymisen tavoitteena on saavuttaa tilanne, jossa kaikkien on hyvä ja turvallinen toimia toistensa kanssa. *Turvallinen ryhmä on yksi osallisuuden keskeinen tekijä.* Turvallisessa ryhmässä nuoret voivat ilmaista mielipiteitään ilman pelkoa. Ryhmäytymiseen tarvitaan aikaa, useita tapaamisia ja monta mukavaa hetkeä. Ryhmä ei muodostu vielä silloin, kun osataan kaikkien nimet. Yhdessä tekeminen ryhmäyttää. Tutustumis- ja ryhmäytymisharjoituksia löytyy MLL:n tukioppilastoiminnan materiaaleista.

Tutustumisen ja ryhmäytymisen jälkeen päätetään yhdessä pelisäännöt, joiden puitteissa toimitaan. Sääntöjen tekeminen yhdessä on osallistavaa. Kun on itse tehnyt ja kirjoittanut ne omalla kielellä, sääntöihin on helpompi sitoutua. Nuorten luomat säännöt ovat usein jyrkkiä ja ehdottomia. Ohjaajan tehtävä on palauttaa maan pinnalle. On hyvä keskustella ja sopia, mitä sääntöjen rikkomisesta seuraa. Nuorten vastaus on usein laittaa rikkoja pois ryhmästä. Ohjaajan tehtävä on kannustaa nuoria keksimään muita ja vähemmän jyrkkiä tapoja. Säännöt ovat usein kieltoja. Osallistavassa toiminnassa säännöt voivat olla myös niitä asioita, joita saa ja on lupa tehdä. Joskus toki tarvitsee myös kirjoittaa, mitä ei saa tehdä. Yksi hyvä periaate voi

Tuntosarvet pystyssä

Nuorten osallisuus on ennen kaikkea mielentila ja tapa toimia. Se on nuorten aktiivista ryhmätoimintaa, jossa käytännön tekeminen on tärkeää. Aikuisen tulee olla innostava ja aktivoida nuoria. Hänellä tulee olla tuntosarvet pystyssä ja avoin mieli nuorten ideoille.

On tärkeää, että nuoria ei aliarvioida. Aikuisen täytyy luottaa nuoriin ja antaa heille vastuuta. Hän ei saa tehdä nuorten puolesta, vaan on siedettävä hitautta. Jos jotain ei ole tehty sovitusti, aikuinen ei paikkaa. Aikuisen on oltava ehdottomasti aito, luotettava ja turvallinen. Nuorten osallisuuden tulisi toteutua kaikessa toiminnassa.

Hanna Kommeri, Nuorten Vapaaehtoistoiminnan keskuksen projektisihteeri ja kouluttaja, Helsinki

esimerkiksi olla se, että kaikki ovat valmiita toimimaan kaikkien kanssa. Pelisääntöihin kannattaa palata aina aika ajoin.

Sääntöjen sopimisen jälkeen toiminnalle sovitaan tavoite tai tavoitteet. Tavoitteen tunnistaminen helpottaa tekemistä, sillä se luo toiminnalle raamit. Ryhmän tavoitteesta, haaveista ja unelmista syntyy sen olemassaolon tarkoitus. Ohjaajan tehtävä on huolehtia, että ryhmä toimii kohti tavoitetta. Tarvittaessa ryhmä voi yhdessä miettiä, johtaako jokin asia tavoitteeseen vai pois siitä.

Tavoitteesta pysymistä helpottaa sanarimpsu: aika, paikka ja perustehtävä. Kun tekemisen aika, paikka ja perustehtävä ovat kirkkaina mielessä, on helppoa rajata sitä, mitä ollaan tekemässä. Jos perustehtävä on edistää kouluyhteisön hyvinvointia, lastenjuhlan järjestäminen päiväkotilapselle ei vie kohti tavoitetta. Monesti aktiiviset nuoret ovat innokkaita tekemään monenlaista ja menemään yli perustehtävän rajojen. Ohjaajan tehtävä on palauttaa mieliin yhteinen perustehtävä.

Tavoitteen lisäksi on tärkeää puhua arvoista. Seuraavan harjoituksen avulla voidaan käsitellä sekä toiminnan arvoja että tavoitteita. Harjoitus on suunnattu tukioppilaille, mutta tehtävänantoa muuntamalla sitä voi käyttää myös muissa nuorten ryhmissä.

Tukioppilastoiminnan puu (60 min)

Tavoite: Pohtia toiminnan arvoja, tavoitteita, vaikutuksia ja edellytyksiä. Lisäksi pohditaan, mikä saa toiminnan kantamaan koko lukuvuoden ajan.

Tila: Pienryhmissä toimimisen mahdollistava tila, jossa kaikki näkevät fläppitululle.

Tarvikkeet: Fläppi tai muu iso paperi, tusseja, kahdesta erivärisestä vihreästä paperista leikattuja lehtiä, keltaisesta paperista leikattuja kukkia ja punaisesta paperista leikattuja omenoita, sinitarraa.

Harjoituksessa kasvatetaan puu, joka koostuu juurista, rungosta, lehdistä, kukista ja omenoista. Harjoituksen aluksi ohjaaja piirtää fläpille tai muulle isolle paperille puun rungon ja juuret. Ensimmäisessä vaiheessa poh-

ditaan puun juuria eli toiminnan edellytyksiä. Ohjaaja pyytää nuoria miettimään, mitä elementtejä tukioppilastoiminnan juurissa täytyy olla, jotta toiminta kantaa koulussa mahdollisimman hyvin? Nuoret saavat huudella asioita, jotka kaikki ohjaaja kirjoittaa puun juureen. Ohjaaja voi auttaa tarpeen mukaan nuoria löytämään näitä asioita. Juuriin voidaan kirjoittaa esimerkiksi tukioppilaiden koulutus, rehtori, opettajat, vanhemmat, yhteistyö, rahoitus ja niin edelleen.

Tämän jälkeen osallistujat jaetaan noin neljän hengen ryhmiin. Seuraavat osiot työestetään ja puretaan läpi yksi kerrallaan. Jos ryhmä on hyvin suuri, harjoitus voidaan toteuttaa myös niin, että pienryhmät pohtivat kerralla kaikkia seuraavia asioita.

Toisessa vaiheessa puuhun kasvatetaan lehdet. Pienryhmät pohtivat tukioppilastoiminnan tavoitteita ja arvoja. He kirjaavat tummanvihreisiin lehtiin, mitä tavoitteita tukioppilastoiminnalla on ja mihin sillä tähdätään. Tämän jälkeen he kirjaavat vaaleanvihreisiin lehtiin, millaisia arvoja tukioppilastoiminnalla on. Jokainen tavoite ja arvo kirjataan omaan lehteensä. Ohjaaja kannustaa tekemään mahdollisimman paljon lehtiä. Kun lehdet ovat valmiita, jokainen ryhmä kertoo löytämänsä tavoitteet, ja lehdet kiinnitetään puuhun. Tämän jälkeen käydään läpi arvot ja lisätään ne tavoitteiden lomaan. Tavoitteita ja arvoja voi ryhmitellä siten, että samankaltaiset tulevat lähelle toisiaan. Tavoitteista ja arvoista keskustellaan yhdessä. Ohjaaja kertoo MLL:n tukioppilastoiminnalle määrittelemistä tavoitteista ja arvoista. Ne löytyvät Tukioppilastoiminnan oppaasta ja MLL:n tukioppilastoiminnan internetsivuilta.

Kolmannessa vaiheessa puuhun puhkeaa kukkia. Pienryhmät pohtivat, mikä saa puun kukkimaan pitkän vuotta eli mikä saa toiminnan kantamaan koko lukuvuoden ajan. Mikä tukioppilaita innostaa ja miten toimintaa voidaan jaksottaa koko lukuvuoden ajalle. Nämä asiat kirjataan kukin omaan kukkaansa. Kukat puretaan samalla tavalla kuin lehdetkin.

Neljännessä vaiheessa pohditaan toiminnan vaikutuksia koko koululle. Ryhmät kirjaavat nämä asiat omenoihin. Kun omenat on käyty yhdessä läpi ja lisätty puuhun, huomataan, että yhdessä on kasvatettu komea puu. Puu voidaan kiinnittää tukioppilaiden oman tilan seinälle, ja siihen kannattaa palata toimintakauden aikana.

4.1 Meidän oma juttu

Osallisuuden yksi keskeinen elementti on, että toiminnan ideat kumpuavat nuorista. Parhaimmillaan lähtölaukaus on nuorten oma innostus ja halu tehdä. Kun nuorilla on idea, jonka he haluavat toteuttaa, he etsivät ryhmälleen aikuisen ohjaajaksi, tulkiksi ja raivaamaan tilaa. *Usein tarvitaan kuitenkin ensin kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa ja tehdä itse ennen kuin omia ideoita alkaa syntyä ja nuoret uskovat, että he voivat myös toteuttaa niitä.* Siksi ensimmäinen toteutettava idea voidaan ja on hyvä keksiä yhdessä ja ohjaajan innostamana. Nuorilla on valmiudet tehdä, mutta he tarvitsevat tukea löytääkseen itsestään toimeenpanevaa voimaa.

Seuraavan toimintamallin avulla etsitään ja löydetään idea tai ideoita, joita halutaan lähteä toteuttamaan. Tavoitteena on herättää nuorissa oivallus, että he

voivat tehdä itse. Tämän toimintamallin toteutuksen aikana yhtään ideaa ei torjuta, vaan mahdotonkin voi olla mahdollista. Raha, aika tai muut resurssit eivät ole vielä ideointivaiheessa esteenä. Lähtökohta kuitenkin on, että paljon voi myös tehdä ilman rahaa. Mallin voi toteuttaa koko koulun tai yhden nuorten ryhmän kanssa. Malli on kirjoitettu sellaiseen muotoon, että se tehdään koulussa yhdessä tukioppilaiden kanssa. Saman idean voi tehdä myös niin, että ajatellaankin kuntaa, kylää tai omaa asuinalueita. Prosessiin voi ottaa myös vanhemmat mukaan. Mallin toteuttamiseen kuluu noin 4 oppituntia. Ryhmän koko ja tilanne vaikuttavat siihen, minkä verran aikaa harjoituksiin kuluu.

Mallin käyttämisen edellytys on turvallinen ryhmä. Jos ryhmäläiset eivät tunne toisiaan entuudestaan kovin hyvin tai jos ryhmässä on jännitteitä, kannattaa ennen ideointia käyttää aikaa tutustumis- ja lämmittelyharjoituksiin. Mallin toteuttaminen on myös itsessään ryhmäyttävä.

Tukioppilaat voivat toteuttaa tämän ideointimallin omilla kummiluokissaan tai minkä tahansa muun koulun luokan tai ryhmän kanssa toteutettuaan sen ensin itse. Mallin tavoitteena on osoittaa, että kaikki voivat olla tekemässä koulua, jossa on hyvä olla ja oppia.

a) Unissakävelijät ja yövahti (20 min)

Tavoite: Synnyttää hilpeä hässäkkä ja hyvä tunnelma. Oivaltaa, että mikään ei etene, jos ei itse ota vastuuta ja tee omaa osuuttaan yhdessä toisten kanssa. Harjoituksessa keskustellaan, mitä nuoret voivat tehdä itse.

Tila: Rajattu.

Tarvikkeet: -

Osallistujat jaetaan neljän hengen ryhmiin. Osallistujia pyydetään asettumaan jonoon aakkosjärjestyksessä toisen nimen alkukirjaimen mukaan. Jonon neljä ensimmäistä muodostavat ryhmät, neljä seuraavaa toisen ja niin edelleen.

Jokaisesta ryhmästä yksi on yövahti ja muut unissakävelijöitä. Unissakävelijät kulkevat tilassa silmät auki suoraan eteenpäin sinne, minne nenä osoittaa. Kun unissakävelijä törmää seinään, tuoliin tai toiseen unissakävelijään, hän jää kävelemään paikalleen. Hän pääsee jatkamaan matkaa vasta, kun yövahti käy kääntämässä hänet pois esteestä. Jokainen yövahti vapauttaa omia unissakävelijöitään, jotka saattavat olla samankaltaisesti hyvinkin eri puolilla tilaa.

Aluksi kävellään tavallisesti. Toisessa vaiheessa kävellään kuorsaten ja kuorsaamisäänien mukana nykien. Kolmannessa vaiheessa astutaan pitkin askelin kuin portaita nousten. Neljännessä vaiheessa liikutaan kyyryssä matalana, ettei pää osu kuvitteelliseen kattoon.

Harjoitus puretaan keskustelemalla mitä tapahtuisi, jos tosi elämässä kaikki jäisivät odottamaan, että joku muu tulee auttamaan tai ratkaisemaan tilanteen? Millaisia asioita on hyvä tehdä tai ratkaista itse? (Jos keskustelua ei synny, kouluttaja voi antaa esimerkkejä. Esimerkkien on hyvä olla mahdollisimman pieniä ja konkreettisia asioita, esimerkiksi minkä värisen paidan pukee aamulla päälleen, tervehtiikö käytävillä muita tai ostaako viikkorahalla karkkia vai säästääkö sen tulevaan.) Mitä voi tehdä koulussa itse? (Esimerkiksi päättää lukea läksyt tai mennä juttelemaan välitunnilla yksinäisen kanssa.) Entä yhdessä toisten kanssa? Millaista herättelyä tarvitaan, että ihmiset alkavat tehdä ja toimia? Onko sinulla kokemusta, että olet innostunut jostakin asiasta ja toteuttanut sen? Jos on aikaa, näistä kokemuksista voi jutella enemmän esimerkiksi pareittain. Kokemusten jakaminen voimaannuttaa, antaa ideoita ja tunnetason käsityksen siitä, mistä osallisuudessa on kyse.

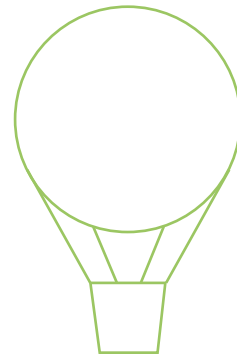
b) Kuumailmapallo (45 min)

Tavoite: Miettiä, millaisessa koulussa on hyvä olla ja mikä siellä tuottaa iloa.

Tila: Ryhmässä pohtimisen mahdollistava tila, jossa kaikki kuitenkin näkevät fläppipaperit.

Tarvikkeet: Kaksi fläppipaperia yhteen kiinnitettyinä tai muu iso paperi, tusseja, tarralappuja tai paperista leikattuja eri värisiä lappuja ja sinitarraa.

Harjoituksessa tehdään kuumailmapallo. Harjoitus voidaan tehdä myös niin, että koulun opettajat ovat mukana nuorten ryhmissä. Kuumailmapallo voidaan tehdä fläpeille tai muulle isolle seinään kiinnitetylle paperille. Kouluttaja piirtää ensin kuumailmapallon ääriiviiviat niin, että siinä on suuri pallo-osa, kori ja niitä yhdistävät köydet siten, että väliin jää tilaa liekeille.

Ensimmäisessä vaiheessa tehdään pallo-osa. Osallistujat miettivät edellisen harjoituksen ryhmissä, mitkä asiat tuottavat koulussa iloa. Jokainen asia kirjoitetaan omalle lapulle. Lappujen kirjoittamiseen kuluu noin 5 minuuttia. Ryhmiä kannustetaan kirjoittamaan mahdollisimman paljon lappuja. Koulussa iloa tuottavien asioiden määrä voi olla iloinen yllätys. Tämän jälkeen laput kootaan yhteen niin, että jokainen ryhmä sanoo vuorollaan omat lappunsa ääneen. Kouluttaja kiinnittää laput palloon ryhmitellen samantapaisia tai samoja asioita toistensa lähelle. Iloa tuottavat asiat nostavat palloa eli kouluhyvinvointia ylöspäin.

Toisessa vaiheessa pohditaan yhdessä ääneen, ketkä kaikki koulussa voivat osallistua ilon tuottamiseen. Kouluttaja kirjaa näitä henkilöitä koriin. Kouluttaja kannustaa miettimään koulun toimijoita mahdollisimman laajasti. Huomioon kannattaa ottaa kaikki mahdolliset ihmiset oppilaista opettajiin, vanhemmista siivoojiin ja keittäjistä vierailijoihin.

Köydet ovat asioita, joita pitää ottaa huomioon, jotta koulussa voidaan toimia yhdessä. Kouluttaja pyytää osallistujia sanomaan mahdollisimman paljon

tällaisia asioita ja kirjaa ne köysiin. Esille voivat nousta muun muassa järjestyssäännöt ja se, että koulu on ensisijaisesti oppimisen paikka.

Tuli nostaa kuumailmapallon ilmaan. Kouluttaja pyytää osallistujia miettimään, mikä pitää iloa ja innostusta yllä. Myös näitä voidaan miettiä yhdessä tai ryhmissä samaan tapaan kuin pohdittiin iloa tuottavia asioita. Tällöin ne voidaan kirjata vaikkapa yksittäisiin paperista leikattuihin liekkeihin ja kiinnittää sinitarralla pallon ja korin väliin.

Pallo tehdään taustaksi seuraavalle tehtävälle ja pohjustamaan sen keskustelua.

c) Ideamyllytytys (2 x 45 min)

Tavoite: Löytää mahdollisimman paljon konkreettisia keinoja lisätä koulussa viihtymistä ja miettiä, mitä asioita voi tehdä itse tai yhdessä toisten kanssa.

Tila: Iso tyhjä seinä, jonka äärelle kaikki mahtuvat ja ryhmätyöskentelyn mahdollistava tila.

Tarvikkeet: Pelikortit, A4-papereita, tusseja, maalariinteippiä tai sinitarraa ja fläppipaperia.

Harjoituksen aluksi osallistujat jaetaan pelikorttien avulla neljän hengen ryhmiin. Kouluttaja ottaa korttipakasta yhtä monta korttia kuin osallistujia on siten, että kaikkien eri maiden samannumeroiset kortit tai samat kuvakortit tulevat mukaan. Osallistujille jaetaan pelikortit, ja saman numeron tai kuvakortin saaneet muodostavat ryhmän keskenään eli esimerkiksi jätkät tai kakkoset ovat ryhmä.

Seuraavaksi lähdetään pohtimaan koulua, jossa kaikilla on hyvä olla ja jossa viihdytään. Ensimmäisessä vaiheessa osallistujat pohtivat ryhmässä, millaisia tapoja siellä on ja miten siellä toimitaan? Jokainen asia kirjoitetaan yhdellä tai kahdella sanalla omalle A4-paperilleen.

Toisessa vaiheessa valitaan yhdessä ne asiat, joita lähdetään kehittämään eteenpäin. Aluksi paperit kiinnitetään seinälle. Kouluttaja lukee laput yksi kerrallaan läpi ja jos joku ei ymmärrä, mitä jollakulla lapulla tarkoitetaan, hän saa kysyä siitä tarkemmin. Samansisältöiset laput voidaan poistaa. Tämän jälkeen jokainen saa antaa ääniä tukkimiehen kirjanpidolla niille lapuille, joita hän pitää tärkeimpinä. Jokaisella on viisi ääntä.

Kolmannessa vaiheessa laput ryhmitellään sen mukaan, kuinka monta ääntä ne ovat saaneet. Kouluttaja antaa yhdelle osallistujalle tehtäväksi kerätä ne laput, jotka eivät ole saaneet yhtään ääntä, toiselle yhden äänen saaneet, kolmannelle kaksi ääntä saaneet ja niin edelleen. Ilman ääniä jääneet ja vain yhden äänen saaneet laput laitetaan sivuun.

Neljännessä vaiheessa kouluttaja kertoo, että nyt laput ryhmitellään siten, että samantapaiset tai toisiinsa liittyvät asiat tulevat yhteisen pääotsikon alle. Tämän jälkeen eniten ääniä saaneet paperit laitetaan lattialle vierekkäin ja ne muodostavat pääotsikot, joiden alle muut laput ryhmitellään. Kouluttaja jakaa muut ääniä saaneet laput osallistujille ja pyytää heitä pohtimaan, kuuluuko heidän saamansa lappu jonkun pääotsikon alle samaan asiakokonaisuuteen. Ennen päätöstä siitä pitää kysyä vähintään kahdelta muulta osallistujalta, ovatko he samaa mieltä. Luokittelun seurauksena lattialla on pääotsikoiden alla jonossa samaan asiakokonaisuuteen liittyviä asioita.

Tämän jälkeen palataan ryhmiin. Jokainen ryhmä saa aiheekseen yhden pääotsikon. Jos pääotsikoita on enemmän kuin ryhmiä, voidaan valita ne aiheet, joita lähdetään kehittämään. Jos pääotsikoita on vähemmän kuin ryhmiä, voi kaksi ryhmää ideoida samaa asiaa. Ryhmän tehtävänä on pohtia, miten heidän lapuissaan oleva asia toteutuu käytännön tekoina. Mitä nuoret voivat tehdä itse? Mitä voi tehdä yksin? Mitä porukalla? Mihin he ovat valmiita sitoutumaan? Mihin tarvitaan aikuisia? Kenen apua tarvitaan? Ideat kirjoitetaan selkeästi ylös fläpeille.

Tämän jälkeen jokainen ryhmä esittelee omat ideansa muille.

d) Valinnan paikka

Tavoite: Valita, mitä ideoita lähdetään kehittämään pidemmälle ja selvittää, ketkä ovat kiinnostuneita mistäkin ideoista.

Tila: Kaikkien tulee nähdä taululle.

Tarvikkeet: Edellisessä harjoituksessa tehdyt fläpit ja tusseja.

Edellisessä osiossa tehdyt ideapaperit kiinnitetään seinälle. Ensin jokainen osallistuja käy laittamassa jonkin merkin niiden ideoiden kohdalle, joista hän on innostunut ja joita voisi itsenäisesti toteuttaa seuraavien viikkojen tai kuukausien aikana.

Tämän jälkeen kaikki käyvät merkitsemässä oman nimensä niiden ideoiden kohdalle, joita halusi tehdä yhdessä ryhmän kanssa ja joihin olisi valmis sitoutumaan. Jokainen kirjoittaa nimensä ainakin yhden idean kohdalle, nimen saa laittaa useampaankin ideaan. Ne ideat, joiden kohdalle tulee eniten nimiä, otetaan jatkokehitykseen ensimmäisenä. Kehitettävät ideat valitaan yhdessä.

Tästä eteenpäin tarkkojen ohjeiden antaminen on mahdotonta. Ideoiden toteutuminen on ryhmästä kiinni. Tästä materiaalista löytyy lisää vinkkejä suunnitteluun,

toteutukseen ja arviointiin. Ideoinnin voi tehdä myös muilla tavoilla. Löydät seuraavaksi muita tapoja ideoita.

4.2 Energiaa ideointiin

Meidän oma juttu -mallin lisäksi erilaisia ideointimenetelmiä on olemassa valtava määrä. Seuraavaksi muutamia tapoja, joiden avulla voidaan ideoida yhdessä. Ideointi voidaan aloittaa puhumalla nuorten kanssa heidän unelmistaan ja toiveistaan. Nuoria kannattaa rohkaista kertomaan ajatuksiaan ja ideoitaa. Unelmoinnilla ja ideoiden löytämiselle kannattaa varata riittävästi aikaa ja tilaa. Vain siten löydetään helmi-ideat ja uuden siemenet. Tässä vaiheessa tehty työ helpottaa ideoiden toteuttamista. Uusia ideoita voi kuitenkin syntyä myös toiminnan aikana.

Pari-ideointi

Ryhmä jaetaan pareiksi. Kukin pari keksii mahdollisimman paljon asioita, joita voitaisiin toteuttaa. Jokainen pari kirjaa syntyneet ideat fläpille. Tämä voidaan myös tehdä kilpailuna, mikä pari keksii eniten ideoita. Fläppipaperit kiinnitetään seinälle. Jokaisella osallistujalla on kolme ääntä, jotka hän saa antaa mielestään parhaille ideoille. Eniten ääniä saaneet ideat otetaan jatkokäsittelyyn.

Paperit kiertämään

Jokaisella osallistujalla on edessään paperi, johon hän kirjoittaa muutaman minuutin ajan vähintään kaksi tai kolme ehdotusta. Tämän jälkeen jokainen antaa oman paperinsa vasemmalla puolellaan olevalle osallistujalle, joka kirjoittaa paperiin siinä jo olevien ideoiden innostamana. Ajatus on, että papereissa jo olevat ideat auttavat synnyttämään uusia. Tätä jatketaan ainakin viiden siirron ajan. Puhua ei saa. Parhaat ideat seulotaan esiin tarvittaessa äänestämällä.

Tuumaustalkoot

Seinälle levitetään fläppipapereita, ja jokaisella osallistujalla on kynä. Kaikki kirjoittavat yhdelle paperille oman ideansa. Tämän jälkeen kaikki lukevat muiden ideat ja jatkavat niitä, lisäävät uusia näkökulmia ja kommentteja. Puhe on kielletty, vain kynät puhuvat. Talkoot lopetetaan, kun mitään uutta ei enää synny.

Tuumaustalkoiden aluksi voidaan fläpeille kirjoittaa otsikoita ja aihepiirejä, jos ne katsotaan tarpeellisiksi. Kaikki kommentoivat jokaista aihepiiriä.

Unelmaa kohti

Lattialle tai pöydälle levitetään iso määrä valokuvia, lehdistä leikattuja kuvia, kuvakortteja tai pieniä esineitä. Kouluttaja pyytää kaikkia ottamaan kuvista sen, joka kuvaa sitä kohdetta tai asiaa, jota kohti työskennellään. Tehtävänantona voi olla vaikkapa ottaa kuvaa, joka kuvaa oman koulun tukioppilastoimintaa kun se pyörii mahdollisimman hyvin, hyvää ja turvallista koulua, unelmien kotipaikkakuntaa ja niin edelleen. Kysyä voi myös siitä, millaista toimintaa ja millainen tunnelma silloin olisi, jos kaikki olisi niin kuin sinä toivoisit. Menetelmää voidaan käyttää myös, kun mietitään, mihin tukioppilastoimintaa meidän koulussa tarvitaan tai jos halutaan pohtia lähitulevaisuuden tavoitetta. Tämän jälkeen kaikki kertovat kuvistaan ja niistä jutellaan yhdessä. Kouluttaja kirjaa fläpille tulevaisuudesta, perustehtävästä ja tavoitteesta esiin nousevat asiat. Ajatuksena on unelmoida yhdessä. Seuraavia kysymyksiä voi käyttää apuna: mitkä asiat ovat meille tärkeitä, miten toimintaamme tulisi kehittää, millainen ilmapiiri tulisi olla, millaista hyötyä haemme ja mihin tukioppilastoimintaa tarvitsemme. Seuraavassa vaiheessa kootaan lyhyesti millaista toiminta nyt on ja tämän jälkeen pohditaan, millä tavalla ideoihin, haasteisiin ja unelmiin voidaan vastata.

Kuvatyoškentely

Harjoitukseen tarvitaan kuvia. Kuvina voi käyttää valmiita kortteja tai leikata lehdistä erilaisia kuvia. Kuvat levitetään pöydälle tai lattialle kuvapuoli ylöspäin. Osallistujat valitsevat kuvan, joka kuvaa huolta ja tarvetta, joka koulussa tai lähiympäristössä nuorilla on. Jokainen näyttää vuorollaan valitsemansa kuvan ja kertoo, millaisesta huolesta tai tarpeesta kuva kertoo. Kouluttaja kokoaa huolenaiheet tai tarpeet kaikkien nähtäville fläpeille tai taululle. Paperin oikeaan reunaan kannattaa jättää hieman tyhjää seuraavaa vaihetta varten. Tämän jälkeen kaikki osallistujat valitsevat fläpillä olevista huolista tai tarpeista mielestään tärkeimmän tai jos niin sovitaan, useampia tärkeinä pitämiään, ja merkitsevät ne vuorollaan tussilla tai tarralla tyhjäksi jätettyyn tilaan. Eniten merkintöjä saaneet huolet tai tarpeet otetaan parien tai pienryhmien jatkokäsittelyyn siten, että jokaiselle ryhmälle tulee oma aihe. Mitä voitaisiin tehdä, jotta käsiteltävä huoli pienenisi tai tarve toteutuisi? Tässä vaiheessa kirjataan kaikki ideat ja ajatukset.

Ryhmät esittelevät ideansa muille. Koko ryhmässä pohditaan yhdessä, mitä halutaan lähteä yhdessä tekemään.

Ideariihi

Ideariihi on menetelmä, jonka tavoitteena on tuottaa spontaanisti mahdollisimman paljon ideoita ja arvioida ideat vasta myöhemmin systemaattisesti sekä valita niistä kehityskelpoisimmat. Lähtökohdaksi tarvitaan kysymys tai ongelmallinen tilanne, johon on olemassa monenlaisia vastauksia tai ratkaisuja. Kysymys tai tilanne esitetään koko ryhmälle, minkä jälkeen kaikki mahdolliset vastaukset tai reaktiot siihen kirjoitetaan taululle tai piirtoheittimen kalvolle. Kaikki vastaukset kirjataan ylös vaatimatta niille tässä vaiheessa minkäänlaisia selityksiä. Vastauksia ei vielä myöskään arvioida, arvostella tai hylätä.

Ideariihi voidaan toteuttaa joko järjestelmällisesti tai järjestäytymättömästi. Järjestelmällisessä menetelmässä kaikki osallistujat esittävät vuorollaan oman, uuden idean. Vuoron saa toki jättää väliinkin. Järjestelmä pakottaa hiljaisemmatkin osallistujat mukaan, mutta toisaalta pakonomaisuus voi olla painostavaa. Järjestäytymättömässä menetelmässä ryhmän jäsenet esittävät ideansa silloin, kun ne juolahtavat mieleen. Ideointi on rennompaa, mutta äänekkäimmät saattavat hallita tilannetta. Kaikki esiin nousevat ideat kirjataan. Ideointi ei saa olla liian pitkä, 5–15 minuuttia on riittävä aika.

Tämän jälkeen ryhmä keskenään tai kouluttajan johdolla ryhmittelee ja analysoi vastauksia sekä kommentteja. Vastauksia voidaan yhdistellä, hyväksyä tai hylätä yhteisen keskustelun tuloksena. Lopuksi koko ryhmä tekee suosituksia ja ratkaisee asian.

Kello kiertää

Jokaiselle ryhmäläisellä on vuorollaan minuutti tai puoli minuuttia aikaa puhua. Vasemmalla puolella istuva mittaa ajan sekuntikellolla tai tiimalasilla. Menetelmän tavoitteena on hillitä äänekkäitä ja antaa kaikille samanmittainen aika puhua. Joskus ryhmä tarvitsee sitä, että äänekkäät eivät dominoi kaikkia.

Minulla on sanottavaa

Kouluttaja kirjoittaa taululle: Minulla on sanottavaa. Tämän jälkeen hän antaa nuorille muutaman minuutin aikaa miettiä, mitä sanottavaa heillä on. Pohdinnan taustalle voi laittaa soimaan musiikkia. Tämän jälkeen kaikki sanovat, mitä sanottavaa heillä on. Tämän saa

sanoa myös hyvin suoraan. Harjoitus puretaan keskustelemalla, miltä tuntui sanoa sanottavansa? Saako yleensä sanoa? Tuleeko sanottua vaikka saisi? Onko sillä vaikutusta, että sanoo sanottavansa? Missä ja miten sanottavansa kannattaa sanoa? Harjoitus johdattaa pohtimaan omia vaikutusmahdollisuuksia ja sitä, miten ja missä oman viestinsä saa läpi.

Aloitelaatikko

Perinteinen aloitelaatikko on hyvä tapa kerätä ideoita ja toiveita kaikilta kouluyhteisön jäseniltä. Laatikko voi olla mikä tahansa lukittava rasia, johon oman ideansa voi sujauttaa. Aloitelaatikon sijainnista ja tarkoitukselta on tärkeää tiedottaa kaikille ja muistuttaa siitä mahdollisimman usein. Samalla on hyvä kertoa, kuka ja miten aloitteet käsitellään.

Mistä syntyy onnellinen koulu

Kouluttaja pyytää osallistujia miettimään, mikä tekee koulusta ja koulupäivästä onnellisen? Hän kehottaa nuoria suunnittelemaan onnellisen koulun, jossa oppilailla, opettajilla ja henkilökunnalla on hyvä olla ja oppiminen sujuu.

Apuna voi käyttää seuraavia kysymyksiä:

- Mikä parantaa ilmapiiriä?
- Millaisia sääntöjä tarvitaan?
- Miten tukioppilaat voivat vaikuttaa?
- Miten ja millaisilla pienillä asioilla koulua saadaan viihtyisämmäksi?
- Mikä tekisi olon entistä turvallisemmaksi?

Kysymyksiin vastataan piirtämällä tai kirjoittamalla.

Onnellista koulua voi pohtia myös tekemällä ryhmätöitä. Ryhmätöitä alustetaan pohtimalla seuraavia asioita:

- Mistä elämän onni koostuu?
- Mistä tulee hyvä olo?
- Mistä kiusaaminen johtuu?
- Miksi toista ei saa kiusata?
- Miltä tuntuu oppilaasta, joka jää ryhmän ulkopuolelle?
- Mitä aikuisten pitäisi tehdä, jotta kiusaamista olisi vähemmän?
- Mitä olet itse valmis tekemään?
- Miten puolustat kiusattua?

Ryhmätyön voi tehdä kollaasin, piirustuksen, runon tai vaikkapa savityön muotoon.

Mielikuvamatka 7.-luokkalaiseksi

Harjoituksen aluksi kouluttaja ohjaa osallistujat mielikuvamatkalle aikaan, jolloin he itse olivat 7-luokkalaisia. On tärkeää, että koulutustilaan luodaan rauhallinen ja kiireetön tunnelma. Rauhallinen musiikki ja valaistuksen himmentäminen auttavat. Kouluttajan kannattaa puhua rauhallisesti, ja hän voi pitää välillä taukoja, jotta mielikuvilla on aikaa muodostua. Tarinan lukeminen kannattaa aloittaa, kun kaikki ovat asettuneet mukavasti ja löytäneet hyvän asennon.

Mielikuvamatka-teksti luetaan kuten se on tähän kirjoitettu.

Ota itsellesi miellyttävä asento ja sulje kevyesti silmäsi. Keskity kuuntelemaan minun ääntäni. Kaikki ympäristöstä kuuluvat muut äänet tuntuvat tulevan jostain kaukaa, eivätkä häiritse sinua lainkaan. Keskity kuuntelemaan omaa hengitystäsi, kuinka se vähitellen rauhoittuu ja syvenee. Samalla vajoat hetki hetkeltä syvemmälle miellyttävään rentoutumisen tilaan. Jokaisella hengityksellä vajoat hieman syvemmälle miellyttävään rentoutumisen tilaan. Anna myös ajatustesi rentoutua. Lähde mielikuvissasi kulkemaan keväisen puron reunaan. Jos haluat, voit mielikuvissasi ottaa kengät jalastasi ja tuntea maan tunnun jalkapohjia vasten. Voit käydä koskemassa vettä, jos haluat. (tauko) Katsele pieni hetki ympärillesi, millaiselta keväisen puron rannalla näyttää. Hengitä syvään ja tunne millaisia tuoksua siellä on. (tauko) Jatka mielikuvissasi matkaa. Tulet keväiselle niitylle, jolle on puhjennut kesän ensimmäisiä kukkia. Jos haluat, voit istahtaa hetkeksi hiekkaan ja tuntea auringon lämmittävän kasvojasi. Nauti pieni hetki mukavasta tunnelmasta, joka niityllä on.

Tämän jälkeen kouluttaja antaa nuorille aikaa muodostaa kaikessa rauhassa mielikuvia. Kouluttaja jatkaa tarinan lukemista.

Palaa mielikuvissasi kuudennen ja seitsemännen luokan väliseen kesään. Palauta mieleesi millaisia ajatuksia ja tunteita seitsemännelle luokalle meno herätti. Mitä toivoit? Mikä sinua mietitytti? Mitä jännitit tai mitä pelkäsit? (tauko)

Siirry nyt mielikuvissasi ensimmäiseen koulupäivään, kun olet astumassa koulun ovesta sisään. Mikä on sinun päällimmäinen tunteesi? Millaisia toiveita ja odotuksia mielessäsi liikkui? (tauko)

Siirry ajatuksissasi seitsemännen luokan ensimmäisen päivän iltapäivään. Miltä uusi luokkasi tuntui? Mitä nyt odotit ja toivoit? Mitä jännitit? (tauko)

Kohta kun palaat mielikuvissasi takaisin, ota mukaan yläkoulun alkuun liittyvät muistosi ja tuntemuksesi.

Palaa takaisin mielikuvissasi niitylle, jossa olit aikaisemmin. Istahda vähäksi aikaa nauttimaan niityllä olevasta tunnelmasta. (tauko) Jatka matkaa ja palaa keväiselle purolle, jonka reunaan äsken kävelit. Palaa kulkemaasi reittiä takaisin. (tauko) Hengitä muutaman kerran syvään ja rauhallisesti. Nyt jokaisella hengityksellä virkistyt. Voit varovasti liikutella vähän sormia ja varpaita. Kaikessa rauhassa omaan tahtiisi voit hieman venytellä ja hitaasti avata silmät. Nouse ylös kaikessa rauhassa ja katsele ympärillesi. Olet virkeä ja valmis jatkamaan työskentelyä.

Mielikuvamatkan jälkeen keskustellaan, miten tukioppilaat voivat olla uusien 7.-luokkalaisten apuna ja tukena. Jos aikaa on enemmän, ennen keskustelua voidaan vielä pohtia, mitä tuleva 7.-luokkalainen kaipaa, tarvitsee, pelkää ja jännittää. Pohdinta voidaan tehdä piirtämällä paperille kuva 7.-luokkalaisesta ja piirtää tai kirjoittaa esille nousevia asioita sen ympärille. Tehtävä toimii johdantona toiminnan suunnittelulle.

Matalan kynnyksen osallisuus

Nuorten osallisuus on parhaimmillaan matalan kynnyksen osallisuutta. Se tarkoittaa nuorista lähtevää spontaania pientä tekemistä ja hyvän tuottamista itselle ja toisille nuorille. Tämä lisää yhteisöllisyyttä, luo hyvää henkeä ja vahvistaa porukkaa.

Nuoria osallistavassa toiminnassa aikuisella on tärkeä innostajan rooli. Aikuinen on mahdollistaja, joka tukee ja kannustaa. Hänen on oltava aktiivisesti kuulolla ja herkkänä siinä, mistä nuoret puhuvat. Tämä vaatii nopeaa reagointia, koska ilmassa liikkuvaan ajatukseen on osattava tarttua. Toiminta vaatii aikuiselta kärsivällisyyttä, eikä tulosta aina välttämättä synny. Aikuisen on jaksettava pysyä kiinnostuneena ja uskoa nuoriin.

Sanna Väkevä, nuorisotyöntekijä, Helsinki

4.3 Sähköä suunnitteluun

Kun on sovittu, mitä ideaa lähdetään toteuttamaan, asialle kannattaa tehdä toimintasuunnitelma. Tukioppilastoiminnalle kannattaa tehdä toimintasuunnitelma koko lukuvuodeksi. Näin voidaan samalla pohtia koulun traditioita, tavaksi tulleita toimintapäiviä ja juuri tämän ryhmän kehittämiä uusia juttuja, joita ei ole aiemmin toteutettu. Nämä asiat kannattaa aikatauluttaa niin, että vuodelle ei tule liikaa toimintaa, etteivät toiminnot ole aikataulullisesti liian lähekkäin ja että ne istuvat koulun muuhun toimintaan. Rehtorin kanssa kannattaa pitää yhteinen palaveri ja jutella siitä, mitä koulun toimintavuoden ajaksi on suunniteltu ja so-pivanko tukioppilaiden tekemät suunnitelmat koulun aikatauluun, vai tarvitsisiko aikataulua vielä hioa. Kannattaa jutella myös oppilaskunnan hallituksen kanssa ja sopia, milloin ja mitä tukioppilaat ja oppilaskunnan hallitus tekevät ja mitä voitaisiin tehdä yhdessä. Kun vuosi suunnitellaan hyvissä ajoin, vältetään viime hetken paniikki, tai ettei yhtäkkiä huomata, että ensi viikolla on ystävänpäivä, johon pitäisi tehdä jotain.

Vuosikalenterista voi tehdä hauskan näköisen ja kiinnittää sen tukioppilaiden oman tilan seinälle. Kalenteriin on tärkeää merkitä kaikki lukuvuoden tapahtumat, kummiluokkatunnit ja muu toiminta. Itse tapahtumapäivän lisäksi kannattaa merkitä, milloin tekeminen alkaa ja mitä matkan varrella tapahtuu.

On myös hyvä huomioida, että samat nuoret eivät aina tee kaikkea ja kannaa vastuuta, vaan että tehtävät jakautuvat tasaisesti ryhmässä. Esimerkiksi ne nuoret, jotka kantavat päävastuun jonkin tapahtuman toteuttamisessa, ottavat pienemmän roolin toisessa. Vastuut voivat olla myös ryhmän tai parin vastuuta. Aikataulua tehtäessä voidaan myös pohtia, millaista koulutusta ja mistä teemoista ja millä aikataululla ryhmä tarvitsee.

Vuosikalenterin lisäksi jokaisesta tapahtumasta tai toiminnosta kannattaa tehdä oma suunnitelma. Jotta suunnitelmasta olisi mahdollisimman paljon iloa, osatavoitteet kannattaa muuttaa käytännön toimenpiteiksi. Suunnitelman voi työstää erilaisten työkalujen avulla. Seuraavat menetelmät voidaan tehdä peräkkäin.

Isot otsikot

Hankkeesta tai tapahtumasta on erotettavissa isoja kokonaisuuksia. Niitä löytyy normaalista kolmesta viiteen. Tällaisia isoja otsikoita ovat esimerkiksi tapahtuman markkinointi, talous ja ohjelma. Nämä kokonaisuudet kirjoitetaan isoiksi otsikoiksi.

Mind map

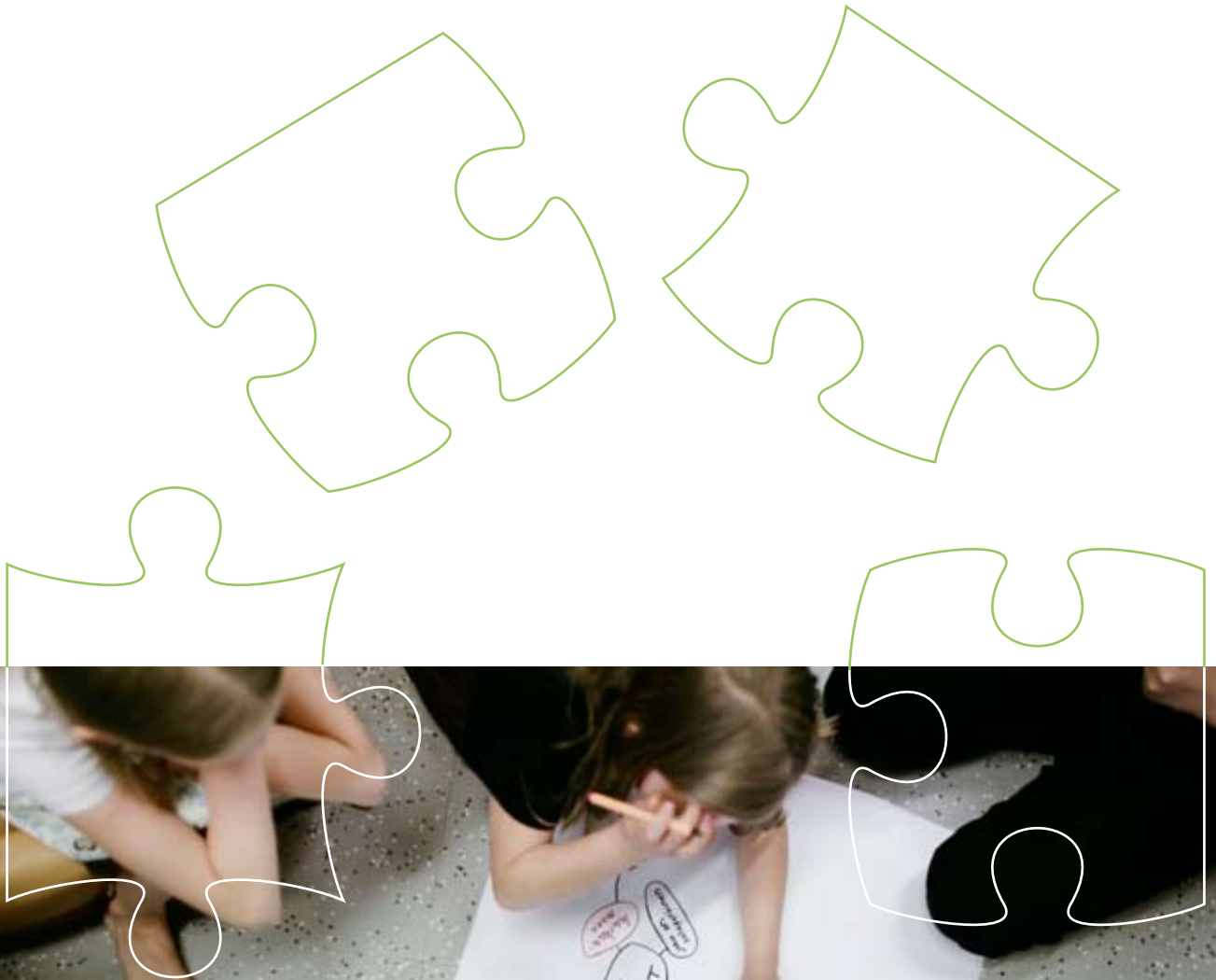
Tapahtuman tai hankkeen kullekin osa-alueelle varataan oma paperi. Otsikot kirjoitetaan isolla keskelle paperia. Kunkin otsikon ympärille kirjoitetaan alaotsikoita, jotka kuvaavat osa-alueen tärkeimpiä hoidettavia asioita. Kaikkien alaotsikoiden ympärille kirjoitetaan edelleen kaikki mahdolliset pienet asiat eli toimenpiteet, joiden avulla tehtävä tulee hoidetuksi. Jos jonkun alaotsikon ympärille tulee paljon muita enemmän asioita, sen voi nostaa pääotsikoksi omalle paperilleen.

RoadMap

Isot otsikot (3–5) asetetaan seinän vasempaan laitaan allekkain. Jokainen erillinen toimenpide kirjoitetaan tehtävän muotoon esimerkiksi omalle tarralapulleen. Kun yksittäiset tehtävät siirretään RoadMapille, ne laitetaan heti mahdollisimman selkeään aikajärjestykseen vasemmalta oikealle kukin oman ison otsikon mukaiselle rivilleen. RoadMapin ideana on löytää asioiden tärkeysjärjestys eli huomata missä järjestyksessä asiat pitää hoitaa.

Kun kaikki tehtävät ovat seinällä, ryhmä käy keskustelun tehtävistä. Kaikkien vaiheiden paikkoja arvioidaan, sijoitetaan tarpeen mukaan uudelleen, karsitaan ja täydennetään. Tavoitteena on saada aikaan mahdollisimman kattava ja yksinkertainen lopputulos. Tässä vaiheessa on hyvä merkitä myös väliarviointin paikat ja lisätä tarvittaessa aikajana viikkojen tai kuukausien tarkkuudella. Kannattaa myös tarkastaa, että isojen otsikoiden välinen ajoitus toimii. Aikataulusta kannattaa tehdä realistinen ja alusta asti riittävän väljä, etteivät nuoret uuvu työtaakan alle. Ohjaajan on tärkeää muistuttaa nuoria aikataulussa pysymisestä.

Toimivin ryhmäkoko on alle kymmenen nuorta. Suuremmassa ryhmässä on erityisen tärkeää, että kaikille on tekemistä. Jos joku jää ilman mielekästä tehtävää, hän ei luultavasti myöskään halua kantaa vastuuta toteuttamisesta. Iso ryhmä kannattaa jakaa pienempiin alaryhmiin, jotka huolehtivat pienemmistä kokonaisuuksista. Osallistavassa toiminnassa valta ja vastuu ovat nuorilla. Ohjaaja ei jaa tehtäviä eikä huolehdi sovittujen asioiden toteuttamisesta. Hän on tuki, jonka tehtävänä on kannustaa, kuunnella ja auttaa tarvittaessa. RoadMapiin on helppo merkitä, kuka vastaa mistäkin asiasta ja tehtävästä. Vastuualueet kannattaa jakaa isoista kokonaisuuksista kohti pienempiä. Nimet voi merkitä lappuihin. Jos tarkkoja vastuualueita ei ole sovittu, asioita tehdään helposti päällekkäin tai jätetään tekemättä ja lopullista vastuuta ei kannaa kukaan. Kai-

kille osatehtäville pitää olla joku, joka vastaa siitä viime kädessä.

RoadMapista suunnitelma on helppo muuttaa myös kirjalliseksi. Toteutusvaiheen aikana laput voi yli- viivata sitä mukaa, kun jokin vaihe on toteutettu. Näin kaikki näkevät, missä kohdassa hanketta mennään ja onko jonkin asian hoitaminen myöhässä.

4.4 Tuulta toteutukseen

Ryhmän toimintavaiheen aikana on tärkeää kokoontua säännöllisesti. Kokoontumiset ylläpitävät sitoutumista. Ne ovat hyviä paikkoja palautteelle ja niissä on hyvä tehdä välitarkastuksia siitä, missä mennään ja mitä kukin on tehnyt. Kokoontumiset ovat myös hyviä paikkoja kysyä neuvoa toisilta. Ohjaaja voi tapaamisissa auttaa ja ohjata nuoria hakemaan tietoa ja olemaan yhteydessä yhteistyökumppaneihin. Välillä on hyvä kokoon-

tua ihan vain siksi, että on kiva olla yhdessä. Mehut ja pullat riittävän yhden kokoontumisen ohjelmaksi vällan mainiosti. Yhdessä voi tehdä muitakin hauskoja juttuja, kuten käydä syömässä tai pitää leirikeskuspäiviä. Kokoontumistiheys kannattaa sopia yhdessä.

Ryhmän sisäinen viestintä on tärkeää toiminnan etenemisen kannalta. Sisäisen viestinnän pelisäännöistä kannattaa sopia jo suunnitteluvaiheessa. Kokoontumisten lisäksi kannattaa sopia muista tavoista ja välineistä kuten sähköposteista, tekstiviesteistä, ilmoitustaulusta tai puhelinsoitoista. Sovitut päivämäärät ja pelisäännöt on hyvä pitää näkyvillä ryhmän oman tilan seinällä.

Viestimällä ulospäin luodaan toiminnasta mielikuvaa muiden silmissä. Julkisuus innostaa muitakin toimimaan. Myöskään puskaradion merkitystä ei sovi unohtaa. Se kuljettaa tehokkaasti myönteisiä mutta vielä tehokkaammin kielteisiä viestejä. Jokainen toiminnassa mukana oleva on sen kävelevä käyntikortti. Ryhmän hyvä henki ja tekemisen meininki näkyvät muillekin.

Lehtien, internetin, radion ja television kautta toiminta saa näkyvyyttä ja on ilmaista markkinointia kohderyhmälle ja tukijoille. Paikalliset tiedotusvälineet, erityisesti paikallislehdet ovat kiinnostuneita oman paikkakunnan tapahtumista. Suora kontakti tiedotusvälineen edustajiin tuo parhaan tuloksen. Joskus nuoret voivat myös itse kirjoittaa lehteen toiminnastaan. Myös nuorten vanhemmille on tärkeää kertoa, missä heidän nuorensa ovat mukana ja miten upeita asioita he tekevät. Nuorten osallisuuden ja toiminnan huomaaminen ovat tärkeitä oppimisen paikkoja myös aikuisille. Hyvästä toiminnasta kannattaa kertoa myös MLL:n paikallisyhdistykselle, kunnan ja seurakunnan nuorisotoimille ja toisille nuorille nettijulkisuutta unohtamatta.

Yksi avaintekijä ryhmän toiminnan onnistumiseksi on sitoutuminen. Mitä paremmin kaikki sitoutuvat yhteiseen tavoitteeseen ja toimintaan, sitä paremmin ryhmä toimii ja tavoitteet saavutetaan. Yksittäisen osa-alueen epäonnistuminen vaikuttaa koko ryhmän toimintaan. Ryhmätoiminnassa jokainen ryhmäläinen on vastuussa muille ryhmän jäsenille omien vastuutehtäviensä toteuttamisesta ajallaan. Jos niistä ei jostain syystä selviydy, on uskallettava pyytää apua. Joskus nuoret saattavat tulla sanomaan ohjaajalle, etteivät ole saaneet mitään aikaiseksi. Silloin on tärkeää pysähtyä yhdessä miettimään, mitä tehdään. Myös näille hetkille tarvitaan tilaa ja aikaa.

Ryhmän toiminnan aikana voi tulla myös tilanne, jossa nuori tulee sanomaan, ettei halua enää olla mukana. Ryhmän alkuvaiheessa on tärkeää sopia, miten ja milloin toiminnasta on mahdollista jäädä pois. On tärkeää, että ohjaaja saattaa ryhmän kaikkia jäseniä toiminnan alkumatkalla. Nuorille ei kannata antaa mahdollisuutta luovuttaa heti, kun tulee ensimmäinen vastoinkäyminen. Usein ryhmä kestää yhden vapaamatkustajan tai nuoren, jolle ryhmä antaa mahdollisuuden kasvaa. Samoin sen, jos tarvitsee laittaa joku pois ryhmästä. Näitä tilanteita on hyvä käsitellä niin nuorten kanssa kahden kesken kuin koko ryhmänkin kanssa. Myös vastuualueita tai tehtäviä saattaa tarvita vaihtaa. Jos jokin osa-alue menee pieleen, kannattaa ottaa aikalisä. Epäonnistumiset ovat tärkeä käsitellä, jotta nuoret eivät menetä uskoa omiin kykyihinsä ja uskaltavat jatkossakin tarttua toimeen.

4.5 Palautteesta positiivista varausta

Osallistavassa toiminnassa annetaan palautetta, ja sitä arvioidaan koko ajan. Palautteen antaminen voi olla hyvin monensuuntaista. Usein puhutaan vain ohjaajan palautteesta nuorille. Harvemmin ajatellaan, että myös nuoret voivat antaa palautetta ohjaajalle. Nuoret voivat

antaa palautetta myös toisilleen. Tukioppilastoiminnan materiaaleissa on monia harjoituksia, joissa opetellaan palautteen antamista ja vastaanottamista.

Palautteella on suuri merkitys motivaation ylläpitämiselle. Kun ohjaaja huomaa nuorissa ja heidän tekemisissään positiivisia asioita ja kertoo niistä heille, nuorten motivaatio kasvaa ja tekemisen ilo säilyy. On tärkeää tuoda esille myös niitä asioita, jotka kaipaavat erityistä huomiota ja kehittämistä. Palautteen saaminen kehityskohteista tuo tavoitteellisuutta ja haastetta tekemiseen. Ohjaaja auttaa nuoria myös tunnistamaan oppimisensa.

Palautteen antamisessa liikutaan hyvin tunneherkällä alueella. Yhtä ainoa oikeaa mallia palautteen antamiseen ei ole. Erilaiset ihmiset, ryhmät, tilanteet ja ympäristöt vaikuttavat siihen, minkälainen palaute toimii parhaiten. Siihen miten, missä ja milloin palautetta annetaan, on hyvä kiinnittää koko hankkeen ajan huomiota. Myös tiettyjä palautteen antamisen periaatteita kannattaa ottaa huomioon.

Palautteen antamisen periaatteita:

- Kohdistu palaute toimintaan ei persoonaan.
- Keskity ongelmien sijasta ratkaisuihin.
- Auta palautteen saajaa löytämään omia vahvuuksiaan.
- Ole palautteen antajana aito ja rehellinen.
- Anna konkreettista ja perusteltua palautetta.
- Mieti, onko palautteen määrä sopiva – ei liikaa yhdellä kertaa.
- Mieti, onko palaute hyvä antaa yksilöllisesti vai julkisesti ryhmässä.
- Anna ideoita ja tietoja, opasta.
- Valitse palautteen antamiseen sopiva aika ja paikka.
- Tarkista palautteesi perillemeno kysymällä, onko palautteesi ymmärretty oikein.

Korjaavan palautteen antaminen koetaan usein vaikeana tehtävänä. Pelätään, että palautetta ei osata antaa riittävän rakentavasti, ja vastapuolen reaktiot voivat mietityttää. Pelätään myös väärin ymmärretyksi tulemistä ja pahan mielen aiheuttamista toiselle. Korjaavan palautteen antamisessa korostuukin ryhmän turvallisuuden merkitys. Jos ilmapiiri ohjaajan ja nuorten välillä on hyvä ja turvallinen, voidaan helpommin antaa suoraa ja julkista palautetta. Luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri mahdollistaa sen, että palautetta voidaan antaa ja vastaanottaa ilman loukkaantumisen pelkoa. Turvallinen ryhmä nostaa esiin nuorten ja ohjaajan parhaat puolet ja hyväksyy heikkoudet. Turvallisessa ryhmässä on helppo olla oma itsensä. Tärkeää on tunne, että kanava vastaavaruoiselle palautteelle on auki.

Innostuksesta ja motivaatiosta huolimatta toiminnassa voi tulla jossain vaiheessa eteen ”puutumiskohota”. Toiminta ei enää kiinnosta, nuoret eivät jaksa tai toiminnan mielekkyys on kadonnut. Tällöin kannustavan aikuisen rooli on tärkeä. Yksi keino saada toimintaan lisää intoa on viheltää peli poikki ja tehdä hetken aikaa jotain, joka ei liity varsinaiseen aiheeseen mitenkään. Tehdäänkin vaihteeksi jotain kivaa ja palkitsevaa. Lisäksi pysähtyminen ja tulosten tarkastelu auttaa nuorta näkemään, mitä on saatu aikaan – toiminta ei ole ollut tarkoituksetonta. Myös palkitseminen motivoi ja ylläpitää innostusta. Palkitsemiseen voidaan käyttää monia keinoja. Se voi olla materiaalista, kuten pikku lahja, retki tai leiri mukavaan paikkaan. Myös toiminnasta saatava kirjallinen todistus motivoi. Palkkio voi olla myös abstraktimpi tunnustus, rehtorin kiitos keskusradiossa tai paikallislehden juttu. Kiittäminen, kehuminen ja positiivinen palaute pitävät innostustalla ja niitä on tärkeää antaa koko toiminnan ajan.

Arviointi on toiminnan vaiheista se, joka usein jätetään toteuttamatta, syystä tai toisesta. Arvioinnin avulla toimintaa voidaan kehittää. Osallistujilla voi olla eri käsitys toiminnan merkityksestä kuin tukioppilailta. Huomioon kannattaa ottaa myös rehtorin, opettajien ja koulun muiden aikuisten mielipiteet ja tarpeet. Arvioinnissa on hyvä muistaa, että myönteinen palaute ja kommentointi on tärkeämpää kuin epäkohtien kairaminen. Kun toiminnan arviointi tapahtuu myönteisessä hengessä, se kehittää toimintaa enemmän kuin kielteisen palautteen antaminen.

Toteutetuista tapahtumista, hankkeista ja tempauksista kannattaa kerätä palautetta. Osallistujilta kannattaa pyytää palautetta mahdollisimman yksinkertaisilla menetelmillä. Palaute voi olla vaikkapa hymynaamoja. Tukioppilastoiminnassa palautetta kannattaa pyytää muiden oppilaiden lisäksi myös opettajilta.

Itsearviointi on keskeinen arvioinnin muoto. Ryhmään kuuluvien nuorten kanssa voi käydä kehityskeskustelun pari kertaa lukuvuoden aikana. Keskustelun voi käydä vastuupareittain tai -ryhmittäin. Keskustelun ei tarvitse olla pitkä. Siinä puhutaan siitä, mikä on onnistunut, missä olisi parantamisen varaa ja millaisia toiveita nuorilla on jatkoa ajatellen. Keskustelu mahdollistaa rauhallisen hetken antaa nuorille palautetta ja nuorten kertoa ajatuksistaan ohjaajalle.

Jokainen toteutettu tapahtuma tai tempaus kannattaa arvioida myös erikseen. Jokaisen mukana olleen kannattaa ensin pohtia itsenäisesti seuraavia asioita:

- Miksi tapahtuma tai tempaus järjestettiin?
- Päästiinkö asetettuun tavoitteeseen? Miksi? Miksi ei?
- Mikä onnistui?
- Mikä olisi voinut mennä paremmin?
- Mikä oli oma roolini?
- Miten onnistuin? Mitä opin tai oivalsin?
- Miten ryhmä toimi?

Kun kaikki ryhmän jäsenet ovat kirjanneet ylös omia ajatuksiaan, niiden pohjalta on helppo käydä yhteinen palautekeskustelu.

Jokaisen tapahtuman tai tempauksen jälkeen on tärkeää muistaa kaikkia mukana olleita. Retken yhteydessä on tärkeää kiittää eväät tehnyttä emäntää, diskon jälkeen ovet avannutta talonmiestä ja valvojina olleita opettajia ja ystävänäpäivätapahtuman jälkeen tilat siivonneita siistijöitä.

Kun ryhmän toiminta on päättymässä, kannattaa pitää huolta dokumentoinnista. Kaikkien järjestettyjen tapahtumien ja tempausten materiaalit ja valokuvat on hyvä koota talteen, jotta ne voivat toimia apuna seuraavan ryhmän toiminnan suunnittelussa ja toiminnassa. Toimintakertomus voi olla portfoliomainen. Se voi olla valokuva-albumi, jossa kuvien alla kuvateksteissä kerrotaan mitä ja miten kaikki tehtiin. Tehdyistä jutuista voi myös tehdä näyttelyn koulun käytävälle ja niistä voi kertoa koulun vanhempainillalla tai koulun verkkolehdesssä. Toiminnasta kertominen kannustaa paitsi ryhmää, osoittaa muille, että heillä on mahdollisuus samaan. Ja toki dokumentoinnilla nuorille itselleen jää toiminnasta konkreettinen muisto, johon voi halutessaan palata. Valokuviin on tärkeää muistaa pyytää luvat.

Toiminnan loppuvaiheeseen kannattaa kiinnittää huomiota. Toiminnan loppuminen ja ryhmän hajoaminen on nuorille iso juttu. Ryhmää kannattaa kiittää ja sanoa ääneen mahdollisimman paljon myönteistä palautetta. Tukioppilastoiminnassa rehtorin kiitoksella on iso merkitys. Rehtori voi kätellä kaikki nuoret tai mainita kevätkuuhlapuheessa tukioppilaiden merkityksen. Monessa koulussa tukioppilaille on toimintakauden päätteeksi järjestetty kakkukahvit valkoisten pöytäliinojen ääressä. Myös toiminnasta annettava todistus on tärkeä kiitos.

Lähteet

- Arola, P. ja Sallila, P. (toim.) (2007). **Koulussa kansalaiseksi**. Opettaja ja aktiivinen toimintakulttuuri. Kansanvalitusseura.
- Arponen, A-L. (2007). ”Miten nuo pienet ossaa ajatella niin fiksusti?” Lasten mielipiteitä arkiympäristöstä. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston selvityksiä 1:2007.
- Autio, M., Eräranta, K. ja Myllyniemi, S. (toim.) (2008). **Polarisoituva nuoruus?** Nuorten elinolot -vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusseura, Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Stakes.
- Gretschel, A. ja Kiilakoski, T. (2008). **Lapset ja nuoret: kuntalaisia, subjekteja, toimijoita**. Teoksessa: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:20.
- Gretschel, A. ja Kiilakoski T. (toim.) (2007). **Lasten ja nuorten kunta**. Nuorisotutkimusverkosto.
- Gretschel A. (2002): **Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen**. Teoksessa Gretschel A. (toim.) (2002): Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Suomen kuntaliitto.
- Grönlund, H. ja Pessi, A. B. (2008). **Osallisuuden asenteet ja teot**. Nuoret ikäryhmät vapaaehtoistoiminnassa. Teoksessa Autio, M., Eräranta, K. ja Myllyniemi, S. (toim.): Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusseura, Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Stakes. s. 127–137.
- Hanhivaara, P. (2006). **Maailmoja syleilevä osallisuus – osallisuuden suhde kouluun**. Nuorisotutkimus 3/2006. Nuorisotutkimusseura.
- Kallio-Kokko, S., Kijärvi-Pihkala, M., Koskelainen, T. ja Winter, S. (2007). **Meidän oma juttu**. Projektin työkirja. Nuorten Akatemia. 2. painos.
- Kiilakoski, T. (2007). **Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina**. Teoksessa Gretschel, A. ja Kiilakoski T. (toim.) (2007): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto. s. 8–23.
- Käytäntöpakki**. Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi. <http://www.valtikka.fi/kaytantopakki>.
- Lähteenmaa, J. (1997). **Nuoret vapaaehtoistyöntekijät – motiiveja ja moraalipohdintoja**. Tapaustutkimus pääkaupunkiseudulta: Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa. Nuorisotutkimusseura.
- Manninen, J. (2008). **Matkalla osallisuuteen**. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -kehittämishankkeen vaikuttavuuden arviointi. Opetusministeriön julkaisuja 2008:8. Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton osallisuuskysely 2007.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2001). **Toimitaan yhdessä!** Nuorten osallistava koulutus. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. http://www.mll.fi/pdf/Nuorten_osallistava_koulutus.pdf
- Nieminen, M. (2008). **Ajattelin sen olevan hieno kokemus**. Tukioppilaiden ajatuksia ja kokemuksia tukioppilastoiminnasta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Nousiainen L. ja Piekkari U. (2005). **Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu**. Oppilaskunnan ohjaavan opettajan opas. Opetusministeriön julkaisuja 2005:19. Yliopistopaino.
- Ohjaaja kansio**. (2008). Nuorten Akatemia.
- Sahlberg, P. (2001). **Kansalaisjärjestöt ja oppilaitokset yhdessä oppimisen siltojen rakentajina**. Nuorten Akatemia.
- Saine-Kottonen, A., Tuomi, J. ja Varis T. (2006). **Projektiopas nuorten kanssa toimiville opettajille ja ohjaajille**. Nuorten Akatemia.
- Stenius T., Karlsson L. ja MLL:n osallisuusverkostolaiset (2005). **Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen**. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Suomen kuntaliitto (2003). **Käsittepankki**. http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;192;224;410. Julkaissut: Ilona Lundström 06.06.2003.
- Salovaara, R. (2008). **Tukioppilastoiminnan toimintakartoitus 2008**. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

MLL
MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.